ГАЗЭТА БЕЛАРУСАЎ У ВОЛЬНЫМ СЬВЕЦЕ. ЦАНА—PRICE $ 1.25

Беларус

BIELARUS — BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE FREE WORLD
Post address: Bielarus, P.O. Box 178, Jamaica, N.Y. 11432

Год. XXXIV, № 326 Нью Ёрк — люты — 1985 — February — New York Vol. XXXIV, № 326

ПРЭЗЫДЭНТ ЗША РЭЙГАН ПРА ЯЛТУ

Ялцінская (або Крымская) канфэрэнцыя, якая адбылася сорак гадоў таму, 2-11 лютага 1945 г., становіць важную вяху ў гісторыі Другое сусьветнае вайны й паваеннае Эўропы. У Ялце „Тры Вялікія" — Рузвэльт, Чэрчыль і Сталін — дамовіліся аб падзеле Нямеччыны, паваеннай Эўропе ды ўтварэньні Арганізацыі Аб'еднаных Нацыяў. Палітычная карта сучаснае Эўропы была вызначаная ў Ялце. У ялцінскім пагадненьні хаваліся й зярняты паваеннага напружаньня паміж Захадам ды Ўсходам, а таксама была пакладзеная аснова для дамінацыі Ўсходняе Эўропы Савецкім Саюзам.

Сараковыя ўгодкі Ялты Прэзыдэнт Злучаных Штатаў Рэйган адзначыў кароткай заявай, у якой нагадаў, што сорак гадоў таму ЗША, Вялікабрытанія й СССР дамовіліся ў Ялце адбудаваць дэмакратыю на эўрапейскім кантынэнце (у прынятай Рузвэльтам, Чэрчылям і Сталінам „Дэклярацыі аб вызваленай Эўропе" казалася: „Устанаўленьне парадку ў Эўропе і адбудова нацыянальных эканомікаў мусіць быць дасягнута ў выніку працэсу, які дазволіць вызваленым народам стварыць дэмакратычныя інстытуцыі паводля свайго жаданьня. Гэта прынцып Атлянтычнае Хартыі — права ўсіх народаў свабодна выбіраць сабе форму ўраду, пад якім яны хочуць жыць"). Але ад таго часу, — сказаў Рэйган, — Ялта набыла двайстага значаньня. Ялта нагадвае нам пра супрацоўніцтва Савецкага Саюзу й свабодных народаў у вялікай супольнай справе. Але Ялта нагадвае таксама аб прычынах, чаму гэтае супрацоўніцтва не магло трываць далей — гэта недатрыманыя савецкія абяцаньні, неправедзеныя свабодныя выбары, гэта дзьве палавіны Эўропы, што застаюцца падзеленымі.

На пытаньне „Чаму Ялта важная сёньня?" Прэзыдэнт Рэйган адказаў гэтак: „Не таму, што мы на Захадзе хочам аднаўляць старыя спрэчкі аб граніцах. Мы далёкія ад гэтага. Прычына, чаму Ялта застаецца важнай, ляжыць у тым, што справа свабоды ў Эўропе — няскончаная справа. Тыя, хто ўздымае пытаньне аб пераглядзе граніцаў або тэрыторыяў, — зазначыў Прэзыдэнт Рэйган, — спадзяюцца, што запраўднае пытаньне — пытаньне дэмакратыі й незалежнасьці — неяк будзе адсунутае набок. Але гэтага ня станецца.

„Ёсьць адна мяжа, якую Ялта сымбалізуе і якая ніколі ня можа быць узаконеная, а гэта — лінія падзелу паміж свабодай і рэпрэсіяй. Я не вагаюся заявіць, — сказаў Рэйган, — што мы хочам скасаваць гэтую мяжу. У гэтым намаганьні мы ня шукаем ваеннае перавагі для сябе або для заходніх саюзьнікаў. Мы не адмаўляем ніякай дзяржаве законнага зацікаўленьня ў сваёй бясьпецы. Але калі адна дзяржава мацуе сваю бясьпеку, забіраючы нацыянальную незалежнасьць і нацыянальныя традыцыі ад іншае дзяржавы, дык гэта незаконна. З гледзішча на далейшую пэрспэктыву гэта навет і не бясьпека.

„Шмат гадоў па Ялце вось што нам ясна сёньня, — падсумаваў сваё выказваньне Прэзыдэнт Злучаных Штатаў: — найлепшы спосаб гарантаваць бясьпеку Эўропе гэта зрабіць Эўропу больш свабоднай. Пасьля 40 гадоў перад намі застаецца мэта аднавіць у Эўропе сям'ю свабодных дзяржаваў. Гэтай справе мы й прысьвячаем сябе сёньня".

АБ РОЎНАСЬЦІ САВЕЦКІХ ГРАМАДЗЯНАЎ ПЕРАД ЗАКОНАМ

Калі дзяржава кажа пра сябе, што яна дэмакратычная, дык роўнасьць грамадзянаў перад законам павінна быць у аснове практычнае дзейнасьці ўладаў ува ўсіх галінах грамадзкага жыцьця. Апрача таго, у дэмакратычнай дзяржаве павінен быць незалежны ад урадавых органаў суд, куды грамадзянін можа зьвяртацца ў выпадках якое-небудзь дыскрымінацыі яго ўладамі.

Савецкае заканадаўства шырака абвяшчае прынцып роўнасьці ўсіх перад законам. Артыкул 32 Канстытуцыі БССР устанаўляе: „Грамадзяне Беларусі зьяўляюцца роўнымі перад законам незалежна ад паходжаньня, сацыяльнага і маемаснага стану, расавай і нацыянальнай прыналежнасьці, полу, адукацыі, мовы, адносін да рэлігіі, роду і характару заняткаў, месца пражываньня ды іншых акалічнасьцяў". Гэтак кажа канстытуцыя.

Але калі прасачыць савецкую гісторыю навет па афіцыйных адкрытых крыніцах ,дык можна пераканацца, што канстытуцыйнае палажэньне аб роўнасьці ўсіх перад законам не ўжыцьцяўлялася ані воднага дня існаваньня савецкай дзяржавы. Увесь час паасобныя групы жыхарства ставіліся ў прывілеяванае становішча перад законам, а іншыя групы выяўна дыскрымінаваліся. Гэта адбываецца й цяпер. Па Савецкім Саюзе дзеіць цэлы шэраг сакрэтных і паўсакрэтных інструкцыяў ды палажэньняў, якія ставяць людзей у выяўную няроўнасьць перад законам. Прывядзем канкрэтныя прыклады.

Паводля закону ўсе савецкія грамадзяне маюць роўнае права на працу. Але ёсьць мноства пасадаў, якія на прадпрыёмствах, у арганізацыях і ўстановах могуць займаць толькі члены камуністычнае партыі. І на гэта ёсьць адпаведная сакрэтная інструкцыя — інструкцыя аб гэтак званай партыйнай намэнклятуры.

Але члены камуністычнае партыі, як ведама, складаюць шмат менш за 1% жыхарства (кампартыя Савецкага Саюзу налічвае каля 17 міліёнаў). Людзі-ж звыкліся ўжо з тым, што чырвоная кніжка члена партыі дае ейнаму ўладальніку перавагі ў праве на працу.

У некаторых выпадках не сакрэтная інструкцыя, а афіцыйны савецкі закон, і навет канстытуцыя ставяць грамадзянаў у няроўнае праўнае становішча. Гэтак, прыкладам, паводля артыкулу 50 Канстытуцыі БССР грамадзянам дазволена весьці атэістычную прапаганду, а грамадзянам веручым весьці рэлігійную прапаганду забаронена. А ці лёгка веручаму чалавеку атрымаць работу у якой-небудзь дзяржаўнай ці гаспадарчай установе, асабліва ў галіне культуры й мастацтва? А ці лёгка веручаму маладому чалавеку трапіць у вышэйшую навучальную ўстанову?

Мы, ня ведаем дакладна, колькі веручых людзей цяпер на Беларусі або па цэлым Саюзе — такая статыстыка трымаецца ў сакрэце, — але напэўна веручых куды больш як членаў камуністычнае партыі. І ўсе веручыя выяўна дыскрымінуюцца на аснове афіцыйнага закону.

Вось яшчэ паказальны прыклад няроўнасьці савецкіх людзей перад законам. Паводля артыкулу 214 кодэксу законаў аб працы Беларускай ССР рабочыя й службоўцы, звольненыя адміністрацыяй з працы, калі яны лічаць сваё звальненьне няправільным, маюць права зьвяртацца ў народныя суды з просьбай аб аднаўленьні на працу. Але далёка ня ўсе рабочыя й службоўцы могуць карыстацца судовай абаронай сваіх правоў. Артыкул 224 таго-ж кодэксу законаў аб працы кажа аб тым, што рабочыя й службоўцы, якія займаюць пасады, названыя ў асобным пераліку, такога права ня маюць. Гэткія асобы ў выпадку іхнага звальненьня могуць зьвяртацца з жальбамі толькі да вышэйшага начальства, а ня ў суд.

Калі ўважліва перагледзець гэты асобны пералік, дык можна дзівуацца — якое шырокае кола асобаў пазбаўленае права на судовую абарону пры парушэньні іхнага права на працу. Сярод іх: загадчыкі магазынаў, кладаўшчыкі грамадзкага харчаваньня, бухгальтары і іхныя намесьнікі, загадчыкі розных аддзелаў і іхныя намесьнікі, лясьнічыя, майстры на вытворчасьці, прафсаюзныя працаўнікі, артысты, перакладчыкі ды розныя інспэктары, і пераліку гэтаму канца няма.

Адразу-ж паўстае пытаньне: а чаму-ж улады пазбавілі такое мноства людзей правоў на судовую абарону пры звальненьні іх з працы? Які ў гэтым сэнс? А сэнс для ўладаў у гэтым ёсьць, і вельмі выразны.

Пазбавіўшы кіраўнікоў вытворчасьці ўсіх рангаў ад нізу да верху — ад майстра да загадчыка — права зварачацца ў суд пры звальненьні з працы, улады ставяць гэтых асобаў у поўную залежнасьць ад вышэйшага адміністрацыйнага ды партыйнага кіраўніцтва, робяць іх паслухмянымі праваднікамі свае палітыкі.

Кожнаму зразумела, што жаліцца на начальства вышэйшаму начальніку пры звальненьні з працы — справа бадай што бескарысная. Ня маючы ніякай абароны сваіх працсўных правоў, людзі гэтыя стараюцца не ўваходзіць зь кіраўніцтвам у ніякія канфлікты ды паслухмяна выконваюць ягоную волю.

А. Насовіч

40-Я ЎГОДКІ ЯЛТЫ

У Лёндане 4-га лютага сёлета былі адзначаныя 40-я ўгодкі Ялцінскай канфэрэнцыі, на якой „Тры Вялікія"—Рузвэльт, Чэрчыль і Сталін падпісалі „Дэклярацыю аб вызваленай Эўропе". Паколькі Сталін не датрымаў дадзеных у Ялце абяцаньняў аб увядзеньні дэмакратыі ў краёх Усходняе Эўропы, Ялцінская канфэрэнцыя набыла ганебную славу; шмат хто вінаваціў заходніх саюзьнікаў, што яны „прадалі" Сталіну Ўсходнюю Эўропу.

Сараковыя ўгодкі Ялты былі адзначаныя ў Лёндане ў саборы Бромтан Ораторы багаслужбай, арганізаванай Эўрапейскай Групай Сувязі, у якую ўваходзяць прадстаўнікі ад 15-х нацыянальнасьцяў Цэнтральнай і Ўсходняй Эўропы, у тым ліку й ад Беларусаў. У багаслужбе ўзялі ўдзел нацыянальныя групы із сваймі сьцягамі, сярод якіх быў таксама й сьцяг Афганістану.

Вядучую ролю ў багаслужые выконваў а. Ян Лянг (Чэх), удзел узялі таксама Архібіскуп Бруно Нэйм, а таксама папскі нунцый у Вялікабрытаніі ды іншыя высокія саноўнікі.

З сабору ўдзельнікі багаслужбы прайшлі працэсіяй на пляц праз шырокую вуліцу да помніка ахвярам Ялты, паняволеным народам Усходняе Эўропы. Там адбыўся мітынг, на якім перад паўтаратысячнай аўдыторыяй выступілі з прамовамі: сп. Р. Марцэтыч, старшыня Эўрапейскае Групы Сувязі, члены Брытанскага Парлямэнту Ўінстан Чэрчыль, Алекс Карлайль ды іншыя.

Прамоўцы заклікалі вольны сьвет быць насьцярожаным у дачыненьнях з Савецкім Саюзам, які пагвалтаваў Ялцінскую ўмову, заняволіўшы каля 200 мільёнаў жыхароў Усходняе й Цэнтральнае Эўропы.

А. Зданковіч

ЗЬ НЕПУБЛІКАВАНАЕ СПАДЧЫНЫ ЛАРЫСЫ ГЕНІЮШ

ЗЯМЛЯ

Дарагая матуля зямля,
Бог на тое мне даў дзьве далоні,
каб я гладзіць ласкава магла
Твой дыван машастова-зялёны.

Знай, згараная ськіба мая:
ціхім шчасьцем пранятая маці
можа гэдак аддана, як я,
гладзіць толькі галоўку дзіцяці.

Мне жыцьця для Цябе не шкада,
паэтычным мы зроднены духам.
Бог і сьлёзы на тое мне даў,
каб Цябе паліваць ў час засухі.

І на тое мо сэрца ў грудзёх,
каб сагрэць Цябе словам і чынам,
і на тое натхненьне даў Бог,
каб Цябе апяваць бязупынна.

На выгнаньні, 1945-1947 гг.

ЦУД

Весяліўся, сьмяяўся агонь,
чырванеў як зара-заранiца,
і згарэў на ім белы мой конь,
і згарэў на ім мужны мой рыцар.

Як з паганскіх, курганных часоў
йшлі удовы на вогнішча сьмерці,
я, найболей няшчасная з ўдоў,
сваіму рыцару кінула сэрца.

Узьняўся ў неба ахвярны мой дым
рос із сэрца майго агнявіцай
і празь сьлёзы я бачыла ў ім,
як ажыў зноў конь белы і рыцар.

І сярод найцяжэйшых пакут
я паверыла сэрцам гаротным,
што з ахвяраў нам зродзіцца цуд,
што наш Рыцар і Край несьмяротны.

На выгнаньні, 1945-1947 гг.

ЯШЧЭ ПРА СУСТРЭЧУ БЕЛАРУСАЎ АЎСТРАЛІІ

Частка ўдзельнікаў 6-й Сустрэчы Беларусаў Аўстраліі ў дзень пікніку ў Банайтэнскім парку. 8. І. 1985 г.

Пра 6-ю Сустрэчу Беларусаў Аўстраліі зьмешчаная ў № 325 „Беларуса" вялікая й цікавая справаздача нашага сталага карэспандэнта Янкі Яра. У міжчасе мы дасталі тэкст даволі дэтальнага рэпартажа пра Сустрэчу Беларусаў Аўстраліі, напісанага сп. Міхасём Лужынскім і перададзенага ў беларускай радыяпраграме ў Сыднэі. Каб не паўтараць таго, пра што чытач „Беларуса" даведаўся ўжо з карэспандэнцыі Янкі Яра, ніжэй зьмяшчаем толькі **дадатковую** інафрмацыю й выказваньні пра Сустрэчу з сыднэйскае радыяперадачы. Словы ў двукосьсі цытуюцца з радыяпраграмы.

***

У Сустрэчы Беларусаў Аўстраліі (якая адбылася ў Адэляйдзе 5-9 студзеня сёлета) узялі ўдзел нашыя суродзічы з Сыднэю, Вулонга, Ньюкастэля, Камбэры, Мэльбурну й нават з далёкага Пэрту з Заходняй Аўстраліі.

Адэляйдаўцы, гаспадары Сустрэчы, „запраўды адчынілі дзьверы і паказалі сваю гасьціннасьць, бо прыдбалі кватэры для 90 асобаў".

Рэфэрат на тэму „ ,Літва', ,Беларусь', як назовы дзяржавы беларускага народу", прачытаны сп. М. Лужынскім, быў „падвойнай рэдакцыі сп. П. Трысмакова і сп. Я. Ролсана". „Рэфэрат выклікаў шмат зацікаўленьня, бо было некалькі просьбаў атрымаць копію яго".

Сп-чна Соня Якша была памочніцаю Дзеда Мароза ў часе раздаваньня падарункаў.

Прадстаўнік міністра этнічных справаў на Паўдзённую Аўстралію і прадстаўнік ад штатавае Этнічнае Рады ды іншыя госьці на Сустрэчы зазначалі ў сваіх выступленьнях, што яны „першы раз на такой беларускай імпрэзе".

Танец „Лянок", выкананы групай малодшых дзяўчат з Адэляйды, адзначаўся „вельмі простай, але вельмі вымоўнай харэаграфіяй; фігуры танцу ясна паказвалі, як сеюць, полюць, рвуць, сушаць, труць, чэшуць, прадуць лён на Беларусі ды як зь яго выходзіць ,бялюсенькі кужалёк' " (як кажа песьня).

Калі на сцэну выйшаў Віктар Зелянеўскі, „заля адразу спаткала яго воплескамі, бо слухачы ведалі, што шчыра пасьмяюцца. Віктар і гэтым разам не падвёў: жартаўлівы верш ,Жаніцьба' прымусіў усіх трымацца за жываты".

Праграму канцэрту „ўмела ў дзьвюх мовах вёў сп. К. Станкевіч".

Харэаграфію „Полькі Янкі" ў выкананьні групы адэляйдзкіх дзяўчат апрацавала сп-чна Наташа Якша.

Аркестра ў часе забавы была „дасканальная", „пераплятала танцавальную музыку беларускімі мэлёдыямі".

На час Сустрэчы „шчырыя й дабразычлівыя суродзічы з Адэляйды, відаць, замовілі адмысловую пагоду, бо за ўвесь прабеглы час тэмпэратура паветра не перавышала 26 градусаў Цэльсія, што стварала надзвычайна прыемныя ўмовы".

Да Фэдэральнай Рады Беларускіх Арганізацыяў Аўстраліі належаць 13 арганізацыяў з чатырох штатаў, і прадстаўнікі ад усіх іх узялі ўдзел у паседжаньні ў апошні дзень Сустрэчы. Із справаздачаў вынікала, што „ўсе арганізацыі працавалі ў рамках сваіх статутаў, каб ажыцьцявіць свае мэты".

У рэвізійную камісію ФРБАА былі выбраныя: сп. К. Станкевіч, сп. М. Бурнос і сп. Я. Гавенчык.

На паседжаньні „на прапанову старшыні зьезду было пастаноўлена выслаць спачувальны ліст сп. Міхасю Зую, сябру й заснавальніку Фэдэдальнай Рады, які пацярпеў цяжкі выпадак і знаходзіцца ў шпіталі".

Наступную сустрэчу Беларусаў Аўстраліі, за два ады, пастанавілі правесьці ў Мэльбурне.

УРАЧЫСТАЕ СЬВЯТКАВАНЬНЕ 67-х УГОДКАЎ

АБВЕШЧАНЬНЯ НЕЗАЛЕЖНАСЬЦІ БЕЛАРУСІ

АКТАМ 25 САКАВІКА 1918 ГОДУ

адбудзецца ў

НЯДЗЕЛЮ, 31 САКАВІКА 1985 г. (пачатак а 2-ой гадз. п./п.)

у залі „Стайвэсант Рум" гатэлю Галлорэн Гаўз
525 Лэксынгтан Авэню ў Мангэтэне, Нью Ёрк
Даезд падземкай: лінія ІРТ (АйАрТы) да 51-ай вул.

ЗРАБЕЦЕ ПАДАРУНАК КАМУ-НЕБУДЗЬ — ПАДПІШЭЦЕСЯ ДЛЯ ЯГО (ЯЕ) НА ГАЗЭТУ „БЕЛАРУС".

BIELARUS
Byelorussian Newspaper in the Free World
Published monthly by
BYELORUSSIAN-AMERICAN ASSOCIATION, Inc.
Subscription $ 15 yearly.
„БЕЛАРУС" — Газэта Беларусаў у Вольным Сьвеце.
Выходзіць месячна. Рэдагуе Калегія.
Выдае: Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне.
Высылка зь перасылкаю 15 дал. на год.
Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, могуць зьмяшчаць пагляды, зь якімі Рэдакцыя не згаджаецца.

САКАВІКОВЫЯ УГОДКІ Й „БЕЛАРУС"

У выдавецтве „Беларус" выходзіць ня толькі месячная газэта. Трыма апошнімі гадамі да газэты дадаваўся „Каляндар палітычна-культурных угодкаў", была выданая раней кніга твораў Гарэцкага, выйшлі брашуры пра літаратурную спадчыну, Івана Луцкевіча, беларускую мову ў Праваслаўнай Царкве на Беласточчыне; плянуецца выданьне ананімнае паэмы зь Беларусі „Сказ пра Лысую Гару", слоўніка выказваньняў і афарызмаў пра Беларусь ды іншых публікацыяў. Усё гэта, бязумоўна, вымагае дадатковых грошай.

Адзіная-ж крыніца нашых грашовых фондаў — гэта ахвярадаўцы й падпісчыкі газэты. Гэта дзякуючы ім ды бескарысьлівай працы сяброў рэдкалегіі й адміністрацыі магчымы выхад газэты й выданьне дадатковых публікацыяў.

Зь ініцыятывы яшчэ былога рэдактара „Беларуса" сьв. пам. др. Станіслава Станкевіча, у Нью Ёрку замацавалася традыцыя зьбіраньня грашовых ахвяраў на выдавецтва „Беларус" у часе сакавіковых сьвяткаваньняў. Праводзіцца гэты збор спосабам раскладаньня на сталох або крэслах у залі сьвяткаваньня канвэрцікаў з напісам на іх „Мой дар на „Беларуса' ".

У часе ўрачыстасьці робіцца заклік да аўдыторыі скласьці пасільную ахвяру на выдавецкі фонд „Беларуса". Хто-небудзь зь сяброў рэдкалегіі пад канец праграмы абходзіць людзей і зьбірае канвэрцікі.

Практыка паказала, што гэта добры спосаб папаўняць касу выдавецтва. Паколькі-ж цяпер гэтая каса папусьцела ў сувязі з дадатковымі выданьнямі й ростам коштаў друку ды рассылання, мы звяртаемся да ўсіх нашых прыхільнікаў па цэлым сьвеце з просьбай запатчакаваць у сваіх асяродках зьбіраньне ахвяраў на „Беларуса" ў часе сакавіковых (а можа й іншых якіх) урачыстасьцяў. Канвэрцікі на гэтую мэту можна дастаць з выдавецтва газэты.

Калі хто-небудзь дзеля тых ці іншых прычынаў не бярэ ўдзелу ў сьвяткаваньні, яму можна гэткі канвэрцік перадаць ці пераслаць поштаю.

Сёлетні Скарынінскі Год — добры час, каб узмоцніць беларускую выдавецкую справу, якую гэтак слаўна запачаткаваў вялікі й самаахвярны палачанін доктар Францішак Скарына. Мы ўсе ганарымся ягоным імём і ягонымі дасягненьнямі. Будзьма-ж годнымі пасьлядоўнікамі яго! Падтрымайма сваё Друкаваное Слова, бо яно — наша найбольшае багацьце і наймацнейшая абарона.

Выдавецтва „Беларус"

ПРА БЕЛАРУСКАСЬЦЬ КС. ЮР'Я ПАПАЛЮШКІ

Ніжэй зьмяшчаем арыгінал і пераклад вершу Віктара Варашыльскага пра а. Юр'я Папалюшку, абаронцу „Салідарнасьці", забітага польскай паліцыяй. Верш быў зьмешчаны у польскай каталіцкай газэце „Тыгоднік Повшэхны", якая выходзіць у Кракаве.

MOWA

Ksiądz Jerzy
dzieckiem
mówił tylko po prostemu
to znaczy po białorusku
szeleszczącą mową
tych pól zagajników pastwisk

Dopiero później
polszczyzna
ogarnęła go silnym ramieniem
weszła w niego
przemówiła nim
do Boga i ludzi

Może teraz
kiedy stanął przed tronem
znów odezwał się w zmieszaniu
mową dzieciństwa:
Baćka
prabacz im kali łaska

I Pan usłyszał
te proste słowa.

(Grudzień 1984)

Tygodnik Powszechny, 10. II. 1985

МОВА

Айцец Юры
дзіцём
гутарыў толькі папросту
гэта значыць пабеларуску
шолестнай моваю
гэтых палёў гаёў пасьбішчаў

Адно пазьней
полышчына
ахапіла яго моцнаю рукою
увайшла ў яго
прамовіла ім
да Бога й людзей

Можа цяпер
калі стаў перад тронам
зноў адазваўся сумеўшыся
моваю маленства:
„Бацька
прабач ім калі ласка".

I Спадар пачуў
гэтыя простыя словы.

(Сьнежань 1984)

Тыгоднік Повшэхны, 10. II. 1985 г.

ДАКЛАДЧЫЦА З ВАРШАВЫ Ў СКАРЫНІНЦЫ

У чацьвер 31 студзеня сёлета ў памешканьні Бібліятэкі імя Ф. Скарыны ў Лёндане др. Альжбэта Смулкова з Варшаўскага Ўнівэрсытэту прачытала даклад на тэму „Праблемы беларуска-польска-літоўскага пагранічча".

Др. Смулкова, Полька з нацыянальнасьці, многа гадоў займаецца вывучэньнем беларускіх гаворак Беласточчыны, напісала шмат працаў (прыкладам, „Дасьледаваньне нацыі ў беларускай мове", „Лексыка з галіны земляробства ў гаворках усходняе Беласточчыны" ды іншыя), бярэ ўдзел у выданьні пяцітомавага „Слоўніка беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і ейнага пагранічча".

Прыезд др. Смулковай з дакладам у Бібліятэку імя Ф. Скарыны выклікаў вялікае зацікаўленьне сярод лёнданскіх славістаў і ўсіх Беларусаў. На дакладзе, апрача Беларусаў, былі Палякі, Украінцы, Літоўцы. Праф. Джэймс Дынглі, як старшыня Англа-Беларускага Таварыства, адчыніў вечар, прывітаў госьцю ды прысутных, сярод якіх былі таксама праф. В. Масковіч і паэтка Вера Рыч.

Дакладчыца выявіла дасканальнае веданьне прадмету. Часта карыстаючыся лінгвістычнай картай, яна падавала прыклады вымовы таго ці іншага слова ў розных раёнах Беларусі.

Праф. Дж. Дынглі, пасьля шчодрых воплескаў аўдыторыі, падзякаваў др. Смулковай за цікавы даклад ды запрасіў усіх на сьціплы пачастунак, каб даць удзельнікам нагоду падзяліцца ўражаньнямі й замацаваць знаёмствы.

А. Здановіч

НОВАЯ ЦАНА „БЕЛАРУСА"

У сувязі з падаражаньнем кошту друкаваньня й рассыланьня газэты „Беларус", цана ейная, пачынаючы ад студзеня 1985 — 15 ам. даляраў на год або 1.50 дал. за паасобны нумар.

ЧАКАЕМ І АД ВАС АХВЯРЫ НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД „Б Е Л А Р У С А"

35-ГОДЗЬДЗЕ БЕЛАРУСКАЕ ПРАГРАМЫ ВАТЫКАНСКАГА РАДЫЁ

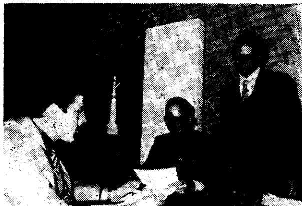
Сёлета 6-га студзеня беларускай праграме Ватыканскага радыё споўнілася 35 год. Першыя экспэрымэнтальныя перадачы высылаліся яшчэ ў сьнежні 1949 г., а 6 студзеня 1950 г. Беларуская сэкцыя Ватыканскага радыё пачала свае рэгулярныя тыднёвыя перадачы.

Заснавальнік беларускае радыяпраграмы а. прялат Пётра Татарыновіч (нар. 2. VI. 1896) прыбыў у Рым у 1945 г. і жыў тут да свае сьмерці ў 1978 годзе. Тут ён вучыўся ў Папскім Усходнім Інстытуце ды займаўся выдавецкай працаю, у 1950 г. пачаў выдаваць часапіс „Зьніч".

У 1970 г., дзеля сваёго пажылага веку, а. Татарыновіч перадаў кіраўніцтва радыяпраграмай а. Архімандрыту Льву Гарошку, за часамі якога, пачаўшы ад 1970 г., беларускія радыяпраграмы перадаваліся пяць разоў на тыдзень.

Айцец Гарошка (нар. 26. 11. 1911) кіраваў беларускаю праграмай Ватыканскага радыё да 1977 г. ды адначасна быў надалей рэктарам Беларускай Каталіцкай Місіі ў Францыі, дзе й памёр у часе апрацы.

Да Беларускай сэкцыі Ватыканскага радыё далучыўся ў лістападзе 1974 году а. др. Робэрт Язэп Тамушанскі. Па сьмерці а. Гарошкі ён стаўся новым адказным рэдактарам-кіраўніком ды займае гэтае становішча й цяпер.

Беларуская рэдакцыя Ватыканскага радыё за працаю. Зьлева направа: сп. Янка Мойсік, а. Робэрт Тамушанскі, мгр. Базылёе Ногас Сабрыньё.

У чырвені 1983 г. далучыўся да нас з энэргічнымі сіламі сп. Ян Мойсік зь Беласточчыны, а летась мы вельмі ахвотна прынялі ў сваю сэкцыю рэдактара з Бразыліі мгр. Базылія Ногаса Сабрыньё. У працы Беларускае сэкцыі дапамагаюць розныя вонкавыя супрацоўнікі, у тым ліку, як дыктар, а. Кастусь Маскалік.

Папа Ян Павал II ў гутарцы зь кіраўніком Беларускае сэкцыі Ватыканскага радыё а. др. Робэртам Тамушанскім.

Нашыя перадачы складаюцца з казаньняў у нядзелі ды сьвяты, рэлігійных гутарак, гутарак на тэмы гісторыі й культуры Беларусі, паведамленьняў пра дзейнасьць Сьвяцейшага Айца, вестак з сучаснага жыцьця, тлумачэньняў біблійных і літургічных тэкстаў ды вестак з жыцьця Беларусаў на Бацькаўшчыне й паза ёю. Часамі перадаюцца рэпартажы з розных папскіх багаслужбаў, як гэта было на Каляды 1984 г., калі а. Тамушанскі перадаваў ужывую зь месца Імшы Папы ў базыліцы Сьв. Пятра.

Ад 2 сакавіка 1985 г. беларускія праграмы Ватыканскага радыё можна будзе пачуць штадзённа ўвечары і ўраньні.

Нашыя перадачы высылаюцца ўвечары а гадзіне 18:45 паводля сярэдня-эўрапейскага часу (а гадз. 20:45 на Беларусі) у дыяпазоне хваляў 49, 31 і 25 мэтраў (кілягэрцаў 6, 185; 9,755 і 11,715).

Ураньні нашая праграма перадаецца а гадзіне 05:45 сярэдня-эўрапейскага часу (а гадз. 07:45 на Беларусі) у дыяпазоне хваляў 41, 31 і 25 мэтраў (кілягэрцаў 7,250; 9,755 ды 11,740).

Як кожная справа, беларуская праграма Ватыканскага радыё разьвілася й вядзецца, дзякуючы працавітасьці ейных супрацоўнікаў ды у выніку падахвочваньня з боку слухачоў, безь якіх яна не існавала-б. Слухачы, зразумела, чакаюць заўсёды на весткі аб жыцьці суродзічаў у цэлым сьвеце, асабліва, тых, што жывуць паза Бацькаўшчынай. Дык просім паважаных чытачоў „Беларуса" падумаць аб гэтым ды прысылаць нам весткі пра беларускую дзейнасьць. Наш адрас:

Rev. Dr. Robert Tamušanski
Programma Bielorussa
Radio Vaticana
Citta del Vaticano
Europe

Мы й надалей будзем старацца абслугоўваць нашых слухачоў як найлепш. Спадзяёмся, што нашая праграма будзе расьці й разьвівацца. Гэта будзе залежыць ад таго, ці праграма будзе мець належны штат супрацоўнікаў, сьвятароў і сьвецкіх асобаў. На гэта просім таксама Вашых малітваў.

У панядзелак 7-га студзеня сёлета наш супрацоўнік Ян Мойсік быў запрошаны з нагоды 35-х угодкаў існаваньня беларускай праграмы Ватыканскага радыё на імшу Сьвяцейшага Айца у прыватнай капліцы Папы. Сьвятая Імша была адслужаная ў гішпанскай мове, бо за колькі тыдняў Папа Ян Павал II зьбіраўся ў сваё чарговае падарожжа ў дзяржавы Лацінскае Амэрыкі.

Па багаслужбе адбылося спатканьне з Папам у ягонай прыватнай бібліятэцы. Дзякуючы сакратару Папы, прялату Станіславу Дзівічу, Сьвяцейшы Айцец асабліва цёпла прывітаў прадстаўніка беларускай радыяпраграмы Янку Мойсіка, вельмі цікавіўся нашай праграмай, задаваў пытаньні пра часьціню перадаваньня, характар праграмы,

Сп. Янка Мойсік інфармуе Папу Яна Паўла II пра Беларусаў Беласточчыны.

колькасьць супрацоўнікаў Беларускае сэкцыі, хто зь іх адкуль паходзіць. Папа з зацікаўленьнем выслухаў справаздачу яму Янкі Мойсіка. А дзеля таго, што сп. Мойсік паходзіць з Польшчы, Папа пытаўся, дзе ён нарадзіўся і колькі Беларусаў жыве на Беласточчыне.

Сьвяцейшы Айцец пажадаў усім нашым супрацоўнікам, каб яны як найлепш працягвалі сваю працу на карысьць Царквы й беларускага народу, пажадаў усім Беларусам усяго найлепшага, а на заканчэньне размовы зь Янка Мойсікам падарыў яму ружанец.

а. Робэрт Тамушанскі

КАМП'ЮТАР І БЕЛАРУСКАЯ КНІГА

(Інтэрвію із сп-няй Зорай Кіпель)

Пытаньне: Вы нядаўна бралі ўдзел у зімовай канфэрэнцыі Амэрыканскай Бібліятэчнай Асацыяцыі ў Вашынгтоне ды рабілі там даклад пра стан каталягізацыі на камп'ютары кірылічных друкаў у Ньюёркаўскай Публічнай Бібліятэцы. Мы прасілі-б Вас расказаць чытачом „Беларуса" пра камп'ютарнае каталягаваньне беларускіх кніг.

Адказ: Камп'ютарная тэхніка сёньня ўвайшла глыбака й сталася неадлучнай часткай амэрыканскае бібліятэчнае сыстэмы. Камп'ютары ўвайшлі ў штадзённае жыцьцё ня толькі ў каталягаваньні кніжак, але і ў працэс замаўляньня публікацыяў ды ў здабываньне тэматычнае інфармацыі. Я затрымаюся толькі на працэсе каталягізацыі кірылічных друкаў з прыкладамі й праблемамі кніжак беларускіх.

Камп'ютар — вельмі важны дапаможнік каталягізатару, хоць, праўда, не ўва ўсіх бібліятэках, бо традыцыйны спосаб каталягаваньня, картачкавы, яшчэ вельмі шырака ўжываецца па меншых бібліятэках.

У вялікіх-жа бібліятэках, гэткіх як нашая, каталягізацыя камп'ютарызаваная. Першы крок каталягізатара з новай кніжкай у руках — праверыць, ці кніга гэтая не закаталягаваная ўжо ў якой-небудзь іншай бібліятэцы, якая належыць да тае самае камп'ютарнае сыстэмы. Нашая Ньюёркаўская Публічная Бібліятэка зьвязаная праз камп'ютарную сыстэму RLG-RLIN (група навукова- дасьледніцкіх бібліятэкаў і камп'ютарная сыстэма АРЛІН) з больш як 60 буйнейшымі бібліятэкамі Амэрыкі. У выпадку, калі дадзеная кніга ўжо закаляганая ў якой-небудзь зь іх, дык інфармацыю пра яе можна ўзяць ужо гатовую з памп'ютара, поўнасьцю або часткава, дапасоўваючы да вымогаў свае бібліятэкі. Калі-ж у камп'ютарнай сыстэме пра дадзеную кніжку яшчэ нічога няма, дык трэба правесьці першапачатковую каталягізацыю.

П.: Ці ўсе бібліятэкі карыстаюцца тым самым мэтадам падаваньня ў камп'ютар інфармацыі пра беларускую кніжку?

А.: У асноўным — так. Але ёсьць розьніца ў дэталях, таксама як і пры каталягаваньні картачкавым: паасобнаму робіцца трансьлітарацыя; кожны каталягізатар можа мець свой пагляд што да тэмы дадзенае публікацыі; некаторыя бібліятэкі падаюць інфармацыю пра беларускую кнігу на базе расейскае мовы.

П.: Ведама, што вашынгтонская Кангрэсавая Бібліятэка данядаўна ішла паперадзе ў камп'ютарным каталягаваньні кніжак. Ці яна й надалей у авангардзе?

А.: Ня зусім так. У дачыненьні да беларускае кнігі на першае месца выйшлі цяпер, бадай, мы, гэта значыць Ньюёркаўская Публічная Бібліятэка. Шмат робіць таксама ў камп'ютарным каталягаваньні беларускіх бібліятэкі Мічыганскага, Стэнфардзкага, Каліфарнійскага ды Прынстанскага ўнівэрсытэтаў.

П.: Якія галоўныя праблемы ў камп'ютарызаваным каталягаваньні беларускае кнігі?

А.: Трэба памятаць, што камп'ютары ў бібліятэках — зьява параўнальна новая. Нашая бібліятэка, прыкладам, увяла камп'ютары толькі ў 1972 годзе. Запас камп'ютарызаванае інфармацыі пра беларускія выданьні яшчэ ня вельмі вялікі.

Праблему становіць трансьлітарацыя. У канцы 1970-х гадоў Ньюёркаўская Публічная Бібліятэка распрацавала адмысловую камп'ютарную трансьлітарацыю кірылічнага шрыфту. Але нашая бібліятэка тымчасам адзіная, якая карыстаецца гэтай сыстэмай.

П.: Якая інфармацыя запраўляецца ў камп'ютар пры каталягаваньні беларускіх кніжак?

А.: Нашая бібліятэка падае інфармацыю — пабеларуску — пра аўтара, месца выданьня, выдавецтва. Але паколькі некаторыя іншыя бібліятэкі ўжываюць расейскую базу, гэта ставарае разнабой, няспрыяльны пасьля ў шуканьні інфармацыі.

П.: А як наконт ангельскага перакладу слова „Беларусь"?

А.: Ад нядаўнага часу мы пачалі ўжываць Byelorussia/Byelorussian замест ранейшага White Russia/White Russian. Бальшыня амэрыканскіх бібліятэкаў таксама карыстаецца тэрмінам Byelorussia.

П.: Якая будучыня беларускай кнігі ў амэрыканскіх бібліятэках?

А.: Будучыня, я сказала-б, куды лепшая за мінуўшчыну. Дзякуючы камп'ютарам, інфармацыя будзе ўсё хутчэйшая, паўнейшая, і лягчэйшая да атрыманьня. У некаторых вялікіх бібліятэках Злучаных Штатаў калекцыі беларусікі растуць вельмі інтэнсыўна. Да гэткіх бібліятэкаў належыць перш-наперш нашая. Паміж Ньюёркаўскай Публічнай Бібліятэкай і бібліятэкамі Беларусі цяпер наладжаны шырокі кнігаабмен. Мы дастаём рэгулярна ўсе беларускія выданьні зь дзялянак літаратуры, моваведы, гуманітарных навукаў, мастацтва, этнаграфіі й фальклёру, геаграфіі ды часткава тэхнічных навукаў. Ньюёркаўская Публічная Бібліятэка зьбірае таксама ўсе замежныя выданьні пра Беларусь, у тым ліку эміграцыйныя. Нашая мэта — стварыць адну з найбольшых калекцыяў беларусікі ў заходнім сьвеце.

П.: Калі цяпер „папытацца" ў Вашага камп'ютара: пра колькі беларускіх кніжак ён можа даць інфармацыю? Што ён адкажа?

А.: Перад тым як гаварыць з Вамі, я зрабіла гэткі экспэрымэнт. Адказ быў: 585 кніжак у беларускай мове, 35 — у расейскай, 97 у ангельскай.

(Заканчэньне на 5-й б.)

НА ВАСЬМІДЗЯСЯТЫЯ ЎГОДКІ ЖЫЦЦЯ

Дзень 20 студзеня 1985 г. быў днём абыходу васьмідзясятых угодкаў ад дня нараджэньня. Семдзесят пяць гадоў з гэтага пэрыяду прыпадаюць на сьведамае жыцьцё—жыцьцё, поўнае зацішша і хваляваньняў, радасьці і сьлёз, упадку і ўздыму, змаганьня і працы.

Перада мною выступаюць дзіцячыя гады. Падарожжы. Людзі, і людзі... Думкі, і думкі, выражаныя вуснамі, пісаныя, друкаваныя; ідэі, цьверджаньні, як выражэньне перакананьня і веды, запярэчаньне цьверджаньня, як выражэньне сумлеву, гэтага штурханца, неабходнага для кажнага поступу і кажнае новае ідэі. Перад мною разгортваецца сьвет гэльленізму і новае думкі з новымі ідэямі і пераацэнка ўсіх ведамых мне вартасьцяў з галіны духа. Увесь камплекс. Быцьцё.

Мне выпала нарадзіцца ў Слуцку на Школішчы.. Школішчам называўся адзін з чатырох кварталаў места ў паўночна-ўсходняй частцы Слуцка. Капыльская вуліца што бегла з поўначы на поўдзень да Раманаўскае вуліцы (шаша), гэта заходняя мяжа Школішча; паўдзённая мяжа — сама шаша; усходняя мяжа — гарадзкі выган, на ўсход ад якога недалёка знаходзілася паравая мельніца, якая ў маім часе згарэла; паўночная мяжа з гагібаю на ўсход упіралася пераважна ў гэбрэйскія агароды.

Назоў Школішча выводзіўся ад сынагогі — магчыма, найбольшага будынку ў месьце, папулярна званае Школаю. Школа знаходзілася у цэнтры Школішча і ўключала ў сабе, апрача сьвятыні, розныя памешканьні і склады разам з малымі крамкамі, у якіх мы, дзеці, часта куплялі капеечнае цаны тавары і кручкі на рыбу. Галоўным элемэнтам у камплексе школьным быў кагал — гэбрэйскае кіраўніцтва і адміністрацыя з даглядам над асьветаю і падтрымліваньнем традыцыяў; кагал быў таксама цэнтрам інфармацыі для гэбрэйскага насельніцтва; тут, праўдападобна, знаходзілася і судаўніцтва. На нашай Бычковай вуліцы было шэсьць беларускіх хатаў і пяць гэбрэйскіх.

Наша сям'я ня была малою. Па сьмерці бацькі, якога я ня памятаю, маці, Юстына Пятроўская, была поўным аўтарытэтам у доме. Найстарэйшы брат Апанас быў усім нам і братам, і бацькам, бо ён быў тым, які працаваў сьлёсарам у Бязручкіна і пераважна працаю сваёю карміў сям'ю. За ім у чарговасьці веку ішлі: Клемка (Клямэнты), Косьцік, які па сьмерці Клемкі, у 1912 годзе, выэміграваў у Амэрыку. Пасьля іх ішлі: Наташа, Таня, Сьцёпа і Янка, і Саша, які пару гадоў перад Першаю сусьветнаю вайною памёр на шкарлятыну. Вельмі характэрна: часамі мяне называлі ў сям'і Ваням, але мой дзед па лініі маці, Андрэй, заўсёды і ніколі інакш не называў як толькі Янкам. З гэтае прычыны і дома пераважна ўсе называлі мяне Яначкам, Янкам.

Сьвет, у якім я жыў, быў вялікім сьветам, прынамся гэтакім ён мне выдаваўся тады. На поўнач ад Бычковае вуліцы распасьціралася за агародамі роўнае поле з разьлеглым абшарам хлебных ураджаяў суседніх вёсак, зь сенажацямі, а за гарадзкім выганам знаходзіліся могілкі — месца частых наведваньняў — на якіх былі пахаваны нашыя блізкія і далёкія сваякі, і месцы магілкаў былі нам ведамыя; на захадзе стаяў Сьвятатроіцкі манастыр на канцы Манастырскае вуліцы. Часамі хадзілі мы, малыя дзеці, па грыбы ў Граду — бярозавы прыгожы лес, або лавіць ракаў недзе далей на раку Случ, але дзе дакладна гэтыя мясьціны былі, я ня ведаў тады і ня ведаю сягоньня.

Я мушу падчыркнуць тут тую згоднасьць у нашай сям'і, якую я назіраў зь першых дзён сваіх і да апошняга дня нашага супольнага і расьцярушанага пазьней жыцьця. Ніколі ня было сваркі ў доме, ніхто нікога ня крыўдзіў, ня хлусіў і не ашукваў. У гэтым гарманійным жыцьці можа хавацца адмоўны пачатак. Калі чалавек, гэтак узгадаваны, выходзіць у шырокі сьвет, ён ня мае даволі вострага пачуцьця быць асьцярожным, ён не здагадваецца хутка, што могуць быць людзі, якія будуць старацца падставіць яму нагу, ашукаць яго, і часта скрыўдзіць. Ён часта адчыняе гасьцінныя дзьверы для чалавека, не падазраючы зусім, што ён упускае ў свой дом правакатара, які прыходзіць з тою адзінаю мэтаю, каб пазьней, з накінутае цяперака гутаркі, рабіць паклёп. Або наадварот, ён сам, будучы запрошаным, пераступае парог дому, у якім ужо на яго расстаўленыя сеці найгоршых інтэнцыяў і злое волі. Гэткім я быў, калі пазьней, кіраваны найлепшымі пачуцьцямі, выходзіў у новы і чужы мне сьвет.

***

Калі сягоньня, азіраючыся на пройдзены цярністы ў гэтым дачыненьні шлях, я магу адчуваць пачуцьцё дазнанае крыўды, тады рэванжуецца яно этычным аспэктам, зь якім Плятон у дыялёгу „Горгіяс" зьвяртаецца да нас: „Найгоршае на сьвеце зло — гэта тварыць несправядлівасьць, ...і несправядлівыя няшчаснымі зьяўляюцца". На гэтым месцы і ў гэтым часе магу спакойна сказаць: нікога я ня скрыўдзіў або, што найменш, ня меў намеру каго-небудзь скрыўдзіць.

Нацыянальнае прабуджэньне прыходзіла паступова.

Адразу-ж на пачатку Першае сусьветнае вайны наш дом (чатыры прасторныя пакоі, вялікая кухня, калідор і ганак) гарадзкою ўправаю быў вызначаны, як свайго роду гатэль для афіцэраў расейскае арміі, пасьля таго, як недалёка на захадзе ад Слуцка ўстабілізаваўся фронт. Афіцэры рознага рангу (без дзяншчыкоў) прыходзілі і адыходзілі. Для малога хлапца быў гэта праўдзівы парад дагэтуль нябачанага войска, выстраенага і багата апранутага, рознага веку, ад маладзенькіх прапаршчыккаў пачынаючы і да старых палкоўнікаў як пяхоты, гэтак

Ян Пятроўскі. Партрэт работы П. Сяргіевіча (1940 г.)

і конных частак. З выбухам рэвалюцыі ўвесь гэты абраз шчэз.

Першымі месяцамі керанішчыны ўправа яшчэ час ад часу прысылала людзей на начлег, але былі гэта ўжо цывільныя людзі.

Аднойчы ў гэтым часе я быў сьветкам гэткае сцэны:

Адзін з пакояў займаў нейкі мужчына. Быў ён хваравлівым крыху і пераважна ляжаў у ложку. Аднойчы ён папрасіў, каб маці мая прыгатавала яму чаю. Калі мама падала яму чай і толькі перайшла у другі пакой, дзе я стаяў, і не зачыніла яшчэ дзьвярэй, дык ён азваўся да мамы:

—Иустина Андреевна, кто вы будете?

— Мы рускія, — адказала маці.

— Нет, — запярэчыў ён, — не русские, вы белоруссы.

— А хто яго ведае, — адказала на гэта маці, мы рускае веры...

І гутарка яшчэ якісьці час трывала.

Сцэна гэтая засталася ў мяне ў памяці аж да сягоньня.

Тады я першы раз пачуў, што мы — Беларусы, а гэтым і я — Беларус.

Хутка пасьля гэтага ўсё зьмінячылася ў нашым доме. У наш дом хлынула кватэраваць беларуская моладзь. Былі гэта пераважна рознага веку хлапцы й дзяўчаты з хутароў. За ўтрыманьне плацілі яны харчамі. Хоць была гэта беларуская моладзь, я ня памятаю, каб хто-небудзь зь іх кіраваўся беларускаю матывацыяй. Я ніколі ня бачыў беларускага падручніка ў іх.

Увосень 1919 г. выехалі мы, як думалі тады, на кароткі толькі час у Вільню. Здарылася гэта пасьля таго, як усё, што магло быць выменяным, было выменена на хлеб. У гэтым часе польскія легіёны акупавалі гэтую частку нашае тэрыторыі, і адпаведныя акупацыйныя ўлады выставілі свайго роду пропуск на пераезд. У гэтым пропуску гаварылася, што мы беларускае нацыянальнасьці. Праўда, чытаў я гэты дакумэнт колькі гадоў пазьней, калі ўмеў ужо чытаць папольску.

У Польшчы пражыў я да часу выбуху Другое сусьветнае вайны. Пасьля жыў у Нямеччыне, у Аўстрыі, а ў 1953 г. прыбыў, ужо са сваёю сям'ёю, у Злучаныя Штаты. Ведама, гэта ня было плянаванае вандраваньне, яно барджджэй было вынікам шалёнасьці чалавека, які трымаў тады ўладу ў асяродзьдзі заходня-эўрапейскае цывілізацыі. Усюды, дзе-колечы я жыў, зь якою-колечы культураю ні спатыкаўся, якое-колечы меў я грамадзянства, адно асталася і астаецца праўдаю — я заўсёды быў Беларусам.

***

Тыя з нас, што займаюцца якою-небудзь выдавецкаю пэрыядычнаю працаю, ведаюць, якою цяжкою часамі гэтая праца можа быць.

Выдаючы часапіс „Сьветач Хрыстовае Навукі" на працягу даўжэйшага часу, як дома (1930-39 г. г.), гэтак і на Амэрыканскім кантынэньце, я часта адчуваў цяжар, бо, дзякуючы спэцыфічным абставінам, пераважна аднаму трэба было быць і рэдактарам, і карэктарам, і адміністратарам, і ўсім іншым. Цяжкасьць гэтая асабліва вяжацца з фактам пэрыядычнасьці публікацыі. Пасьля ўсіх цяжкасьцяў, пераможаных над выданьнем бягучага нумару, рэдактар слушна чакае заслужанага адпачынку. Але не пасьпее ён разаслаць апошні нумар, як бачыць, надыходзіць ізноў бязьлітасны тэрмін. Трэба ізноў як найхутчэй пачынаць працу над выданьнем наступнага нумару, калі хочаш, каб нумар быў у руках чытача на прырэчаны яму тэрмін.

Нешта падобнае здарылася са мною ў другой палове 1966 году. Трэба было сьпяшацца, каб напоўніць зьместам чарговы нумар часапісу. А пры навале іншае працы, я чуўся змучаны. Да гэтага даходзіла яшчэ і тое (аб чым ведае шмат хто з нас), што немагчыма было што-небудзь выкрасіць зь сябе. Ну, проста ня пісалася і ўсё.

Каб памагчы самому сабе, прыйшло мне на думку, выдрукаваць у часапісе „Абарону Сакратаса", друкуючы ў некалькіх наступных нумарох.

Працуючы над першым дыялёгам, я спасьцярог больш і больш выразна, што ляпей разумею Плятона, ягоныя мэты, бачу выразна людзей, іхныя імкненьні, змаганьне староннаў за пагляд, змаганьне паміж дабром і злом. Гэта мяне заахвоціла і падбадзёрыла.

Пераклаўшы „Абарону Сакратаса", я сустрэўся з тэкстам дыялёгу п. заг. „Крытон". Ён выдаўся мне вельмі беларускім, бо ў ім закраналіся ўсе тыя аспэкты, якія напатыкаюць у сваім жыцьці ўсе дочкі і сыны беларускага народу. Тэхнічна, у параўнаньні з „Абаронаю Сакратаса" тэкст „Крытона" выдаўся мне невялічкім. Пасьля нейкага часу ён быў перакладзены.

Цяперака перада мною выступаў самы, як мне здавалася, найбольшы і найлепшы дыялёг з усіх ведамых мне дыялёгаў — гэта „Файдон". Калі-б я яго пераклаў, думаў я, атрымалася-б дзіўная і вялікая цэласьць у форме трох дыялёгаў.

Па даўжэйшым часе, надыйшоў дзень, калі я трымаў у руках перакладзены і нанава перапісаны тэкст. Цяперака я меў ужо тры дыялёгі Вялікага Плятона.

Аставалася яшчэ адна рэч — трэба стварыць уступнае слова да выданьня. Зноў пачалася праца вывучаньня прадмету. Пасьля паўтара году працы — і, трэба сказаць, раднасае працы для мяне — прыйшла да быцьця кніга з трыма дыялёгамі Плятона.

Стрымаўшы дыханьне, чакаў я на рэакцыю чытача.

Першы водгук надышоў ад сп. С. Жамойды з Пасэйку (Злучаныя Штаты). Сярод іншага, ён пісаў: „Шчыра дзякую за прысланую кніжку ,Плятон — Выбраныя Дыялёгі'... Вы зрабілі вялікую працу, выдаўшы Плятона ў беларускай мове. Беларускае грамадзтва павінна быць Вам удзячнае".

Мала словаў, але шмат сказана.

***

Мая веда старажытнае грэцкае мовы выводзіцца з Тэалягічнае Школы, якая на пераломе дваццатых і трыццатых гадоў знаходзілася ў Клярысаве пад Варшаваю.

Мамэнту гэтага я не забыў да сягоньняшняга дня.

Аднойчы адчыніліся дзьверы і ў нашу клясу ўвайшоў чалавек. Чалавек прадставіўся нам як Ігнатовіч і сказаў, што ён будзе вучыць нас грэцкае мовы. Пасьля гэтага ён даў кажнаму з нас экзэмпляр Новага Запавету ў грэцкай мове. Чаму? Я ня ведаю, але я ўсьцешыўся, здаецца, магчымасьцю пазнаньня нечага зусім новага. Перада мною ўзьнікае візія: быццам знаходжуся я ў нейкім цьмяным пакоі з вокнамі, завешанымі нейкімі сутоннымі фіранкамі, якія маюць быць разгорнутыя, і я ўжо бачу праз рашчыненыя вокны шырокую панараму: навакол усё заліта сонечным сьвятлом, відна зелень, прыгожыя хварбы суквецьця, летнія воблакі і чысты павеў. І я радуюся. — Дзіўны гэта быў вобраз. І радасьць. Чаму? Нашто? — Ня ведаю. Пасьля пяцідзесяці гадоў сягоньня я ўсё яшчэ маю перад сабою гэты вобраз!

Пачаткі расейскае мовы я здабыў яшчэ ў Слуцку, адведваючы манастырскую школу на Трайчанах, а пазьней два гады хадзіў у прыходскую школу на Юр'еўскай вуліцы. Польскую мову здабыў я ў часе фармальнае адукацыі, якая дазваляла мне займаць пазыцыю пастара ў Варшаве ў адной зь дзьвюх кангрэгацыяў ды становішча сакратара гадавое канфэрэнцыі ў Польскай Царкве Мэтадыстых. Нямецкую мову пачаў прысвойваць у сярэдняй школе як прадмет, а пазьней, у часе вайны, у Нямеччыне і Аўстрыі на працягу дванаццацёх гадоў. З пачаткамі ангельскае мовы сустрэўся ў Тэалягічнай Школе ў Клярысаве, а пазьней адзін год наведваў ведамую Вышэйшую Школу Ангельскае Мовы ў Варшаве на Пляцы Збавіцеля, якая, наколькі мне ведама, яшчэ і сягоньня там існуе. Украінскі тэкст я чытаю свабодна, гэтак як і чэскі. Пачаткі лаціны таксама выводзяцца зь сярэдняе

Заканчэньне на 6-й б.)

ЗЯРНЯТЫ

(Матар'ялы да слоўніка выказваньняў, крылатых словаў і афарызмаў пра Беларусь. (Пачатак у № 325)

Хоць зернейкі засохлымі былі,
Усё-ж такі жыцьцёвая іх сіла
Збудзілася і буйна ўскаласіла
Парой вясьнянай збожжа на ральлі.

Максім Багдановіч, 1911 г.

За родну краіну, звычай і мову,
За гонар грудзьдзю ставайце!

(Карусь Каганец, 1893)

***

Усе этнаграфічныя, філялягічныя, а таксама — і асабліва — гістарычныя працы Беларусаў перш-наперш яшчэ лішні раз пацьвярджаюць праўдзівасьць пагаворкі: „Па што пойдзеш, тое й знойдзеш". ...Блізу ў кожным напісаным імі радку рэзка выступае скрайняя тэндэнцыйнасьць... profession de foi беларускіх нацыяналістаў... Яны глыбака перакананыя ў існаваньні асобнае беларускае народнасьці. (Г-ч, „Северный Вестник", СПб, 1897)

***

Гэй, родныя песьні! Вы ў суме і ў горы,
Ці ночка пануе, ці сівер дзьме зімны, —
Для роднай зямелькі вы — сьветлыя зоры,
Для роднага краю вы — райскія гімны!

(Янка Купала, 1906)

***

Я сам рос сярод народу і ведаю, што гэты просты сельска-гаспадарскі народ Беларусі мае таксама свае ідэалы. Ягоны ідэал: „зямля Божая", але й народ Божы; затым ён уважае, што гэтая Божая зямля павінна належаць свайму Божаму народу, г. зн. ,што патрэбы дадзенае мясцовасьці, патрэбы дадзенае нацыянальнасьці павінны быць задаволеныя згодна зь ідэаламі гэтае нацыянальнасьці... Гэтае пачуцьцё неадлучнасьці гэтак глыбака прасякла ў душу жыхарства Паўночна-Заходняга Краю (г. зн. Беларусі — Я. З.), што яно заве гэтую зямлю сваёй зямлёй, а прынцып собскасьці гэтак далёка яму ўласьцівы, што, уласна кажучы, яно навет уважае, што ўся тэрыторыя павінна належаць вылучна жыхарству, якое яе займае. (кн. І. Друцкі-Любецкі ў Дзяржаўнай Думе Расеі, 1906)

***

Нам, праваслаўным, кажуць, што мы — Рускія, значыць людзі іншыя ад каталікоў; кажуць, што каталікі — гэта Ляхі. А па-праўдзе, то гэта адно брахня. Каталікі — гэта такія самыя людзі, як і праваслаўныя: яны гавораць па-нашаму й жывуць таксама цяжка, як і мы, праваслаўныя. Мы ўсе — браты адной крыві і з адной зямлі беларускай. Мы ня Рускія і не Палякі, а Беларусы, і кожны гэта павінен памятаць. (Паўлюк Бусел, „Наша Ніва", 1907)

***

Кінь сваркі і звадкі, аднэй дзеці маткі,
Мы злучаны мовай аднэй.

(Янка Купала, „Наша Ніва", 1908)

***

І цяпер хоць прыблудаў даносы ў ход пушчаны,
Хоць пад права твае падрываецца шмат хто, як крот, —
Як жыла і жывеш, будзеш жыць, Беларушчына:
Зразумеў і успомніў цябе твой мільённы народ.

(Янка Купала, 1908)

***

Эманцыпацыя Беларуса, як чалавека й грамадзяніна, непарыўна зьвязана з эманцыпацыяй беларускае нацыянальнасьці. Гэтая думка легла ў аснову ўсяго беларускага руху. (Антон Навіна (Луцкевіч), 1910)

***

Дзіўна і несправядліва зьвініць гэта наша бесьперапыннае: „край наш бедны, зямлі мала!" Мне здаецца, што ня край наш бедны, а толькі мы яго абяднілі ды наша мачыха-доля, што заклеймавала нас нязмытым кляймом спрадвечнага падданства й паніжэньня. (Янка Купала, 1910)

***

Ёсьць цэлы шэраг нацыянальнасьцяў, як прыкладам, Беларусы, нацыянальная сьведамасьць якіх ужо прачнулася і якія, наўсуперак таму, жадаеце вы гэтага ці не, пойдуць у кірунку разьвіцьця нацыянальнае сьведамасьці. (Павел Мілюкоў у Дзяржаўнай Думе Расеі, 1910)

***

Беларусы далі Паляком і іхнага найвялікшага паэта, і іхнага найвялікшага гэроя: і Міцкевіч, і Касьцюшка з паходжаньня Беларусы...

Гэтак было ў мінуўшчыне, ёсьць, значыцца, пэўныя асновы прыпушчаць, што і ў будучыні Беларусы й для сябе вылучаць зь нетраў сваіх гэткіх-жа вялікіх людзей: не бяздарная гэтая прырода, ня зьгінуў яшчэ гэты край... (Аляксей Сапуноў у Дзяржаўнай Думе Расеі, 1910)

***

Дык шануй, Беларус, сваю мову —
Гэта скарб нам на вечныя годы;
За пашану радзімаму слову
Ушануюць нас брацьце-народы!

(Алесь Гарун, 1910)

***

Я цьвёрда перакананы, што нацыя, як украінская, гэтак і беларуская вылучыць належныя культурныя сілы, якія вытварацца пад уплывам земскае дзейнасьці і будуць праводзіць свае інтарэсы. (Аляксандар Бабянскі ў Дзяржаўнай Думе Расеі, 1910)

***

Просьба да Чытача: Калі хто мае нейкае цікавае выказваньне, крылатыя словы ці афарызм пра Беларусь, калі ласка, прышлеце яго ў рэдакцыю газэты, падаўшы дакладна ў мове арыгіналу тэкст і ўсе бібліяграфічныя дадзеныя (назоў публікацыі, год і месца выданьня, нумар бачынкі). З падзякаю — **Янка Запруднік, укладальнік.**

З ЖЫЦЬЦЯ У ЧЫКАГА

25-ГОДЗЬДЗЕ ЎДЗЕЛУ Ў ВЫСТАЎЦЫ

Летась мінула 25 гадоў як беларускія арганізацыі Чыкага бяруць рэгулярны ўдзел у Міжнароднай Выстаўцы ў Чыкага, якая ладзіцца штагоду 20-21-га кастрычніка. На

Мэр гор. Чыкага Гаральд Ўошынгтан перадае сп. Ніку Жызьнеўскаму пасьветчаньне аб 25-гадовым удзеле Беларусаў у Міжнароднай Выстаўцы.

самым пачатку, гэта значыць у 1959 г., ніхто ня думаў, што гэтая імпрэза будзе рэгулярна праходзіць з году на год ды цешыцца папулярнасьцяй сярод жыхароў Чыкага.

мі на іх беларускімі народнымі касьцюмамі. Выстаўка была таксама добрай нагодай рэклямаваць ды прадаваць беларускія спартовыя кашулі, атрыманыя ад арганізацыі беларуска-амэрыканскае моладзі зь Нью Ёрку.

Атракцыяй на выстаўцы быў куток беларускай філятэлістыкі, старанна падрыхтаваны сп. Багданом Паўкам. Між іншага, гэта ўжо трэйці раз як сп. Паўка экспанаваў беларускія паштовыя маркі. Дагэтага, у сакавіку летась, ён браў удзел у беларускай выстаўцы ў Цэнтры імя Дэйлі ды крыху пазьней на выстаўцы ў будынку польскіх вэтэранаў, побач з польскім, нямецкім і лятувіскім стэндамі ды быў узнагароджаны сярэбранай істужкай.

Звычаем папярэдніх гадоў сп-ня Каця Кагітсу дэманстравала на леташняй выстаўцы тэхніку тканьня, а славутая папрадуха сп-ня Тарэса Тарасэвіч расказвала наведвальнікам аб лёнагадоўлі, апрацоўваньні лёну ды паказвала тэхніку прадзеньня нітак на калаўротку. Як заўсёды, каля майстрыхаў таўпілася публіка, засыпала іх рознымі пытаньнямі тэхнічнага характару.

Цэнтральная частка стоішча

Ініцыятарамі й пачынальнікамі ў ладжаньні беларускага стоішча й кухні была Арганізацыя Беларуска-Амэрыканскае Моладзі ў штаце Іліной, а таксама Згуртаваньне Беларусаў у штаце Іліной. Пасьля, у

Між іншага, сп-ня Тарасэвіч была запрошаная прадэманстраваць на сцэне выстаўкі сваё мастацтва прадзеньня ды расказаць пра апрацоўваньне лёну. Ейная дэманстрацыя была папярэджаная кароткай

Майстрыхі Каця і Тарэса

1973 г., гэтую справу пераняў новаствораны Беларускі Каардынацыйны Камітэт гор. Чыкага (БКК), у склад якога ўвайшлі дзьве вышэй згаданыя арганізацыі ды далучылася Беларуская Нацыянальная Рада гор. Чыкага.

Рыхтаваньне кухні на выстаўцы ў пазьнейшым часе сталася справай сястрыцтва пры Беларускай Праваслаўнай царкве Сьв. Юр'я ў Чыкага, якое за часамі старшынства сп. Васіля Пунтуса ў БКК фінансава памагала культурнаму стэнду.

Летась Беларуская Нацыянальная Рада ў Чыкага не пачувалася да абавязку даць частку прыбыткаў з кухні на падтрыманьне культурнага стэнду, а арганізавала сваё культурнае стоішча разам з кухняй. Гэты факт толькі падкрэсьліў, што ў нашых людзей ёсьць патэнцыял на ўсякі пачын пры наяўнасьці добрых натугаў.

Культурны стэнд, ладажны летась БКК бяз удзелу Бел. Нац. Рады, адзначаўся жанравай разнастайнасьцяй. Экспанаты былі папоўненыя новымі вышыванкамі, ручнікамі, дзяружкамі, лялькамі ды калекцыяй картак з прадстаўленьіінфармацыйнай даведкай пра Беларусь, якую дала сп-ня Вера Рамук. Таго-ж самага дня, 20-га кастрычніка, мэр гораду Гаральд Ўошынгтан раздаў пасьветчаньні прызнаньня 15-ём этнічным групам за іхны 25-гадовы ўдзел у Міжнароднай Выстаўцы. Ад БКК пасьветчаньне прыняў сп. Нік Жызьнеўскі, кіраўнік беларускага стоішча.

У часе выстаўкі адбываўся бязупынны паказ слайдаў зь ілюстрацыямі розных этнічных стэндаў на працягу 25-гадовага пэрыяду. Прыемна было бачыць здымкі й нашых стэндаў зь іхнымі ўдзельнікамі.

Трэба зазначыць, што горад быў выдаў лістоўку з рэцэптамі этнічных страваў; была таксама выдадзеная лістоўка з рэцэптамі беларускага халадніка й караваю, перададзеныя гораду ад БКК.

Наапошку трэба адцеміць, што леташні стэнд БКК быў добра афармлены й карыстаўся папулярнасьцяй сярод наведвальнікаў. Тут трэба выказаць падзяку ўсім тым, хто браў удзел у рыхтаваньні нашага стоішча, інфармаваньні наведвальнікаў ды хто пазычаў экспанаты.

Він

КАЛЯДНЫ ФЭСТЫВАЛЬ

Дэкараваньне беларускае ялінкі ў Музэі Навукі й Індустрыі

Калядная праграма фэстывалю ў Музэі Навукі й Індустрыі пачалася летась 17-га лістапада і трывала да 7-га студзеня сёлета. У праграме ўзяло ўдзел сорак этнічных групаў із сваймі адмыслова ўдэкараванымі ялінкамі й каляднымі выступленьнямі на сцэне музэю.

Тут трэба выказаць падзяку ўсім удзельнікам пастаноўкі: сп-ні Веры Рамук, сп. Н. Жызьнеўскаму (які выконваў ролю бацькі), сп-ні К. Кагайтсу (ролю маці), сп-ні П. Тамас (бабулі), сп-ні Т. Тарасэвіч (падарожніцы), дзецям: М. Ваксэлісу, Янку й Мані Кэрр, Аньне Тафанэлі; калядоўшчыкам: Лізе й Тані Кучура, Люсі Кулагін, Любе, Міхасю й Тані Мішчанчук, Наталцы Салерна, Паўлу Сянькевічу й Юрку Жызьнеўскаму; дзяўчатам з групы калядоўшчыкаў падзяка належыцца за паказ варажбы ў калядны вечар.

Сцэнка з пастаноўкі „Каляды на Беларусі"

Нашая ялінка была нарыхтаваная 14-га лістапада. Новыя арыгінальныя арнамэнты папоўнілі папярэднія, прыдаючы ялінцы сьвежы каларыт і прывабнасьць, што прыцягнула ўвагу афіцыйнага фатографа музэю. Здымак нашае ялінкі быў зьмешчаны ў газэце „Чыкага Трыбюн" (30. XI. 84).

Дзякуючы карпатлівым стараньнем і натугам сп-ні Веры Рамук, удалося ўпяршыню даць сцэнічную пастаноўку „Каляды на Беларусі" на эстрадзе музэю летась 16-га сьнежня. Тэкст паказу-скечу ў ангельскай мове напісала сп-ня Вера Рамук. Быў прадстаўлены калядны вечар на Беларусі: рыхтаваньне куцьці, прыбіраньне ялінкі, прыход падарожніцы, якая заблудзілася, традыцыйная калядная вячэра, прыбыцьцё калядоўшчыкаў з зоркай і варажба дзяўчат. У часе паказу перадаваліся беларускія калядкі з гукавое сыстэмы. У пастаноўцы ўзяло ўдзел дваццаць асобаў, выступаючы ў беларускіх нацыянальных касьцюмах.

Перад паказам сп. Ролянд Талівэр, які вёў апавяданьне, даў інфармацыйную даведку пра Беларусь, паясьніў апрычоныя беларускія калядныя традыцыі, адлюстраваныя ў скечы.

Трэба адзначыць, што, незважаючы на кароткі час на пробы, усе ўдзельнікі пастаноўкі добра выканалі свае ролі. Заля была перапоўнена гледачамі, і, паводля выказваньняў публікі, паказ быў на высокім узроўні.

Між іншага, Калюмбійскі Каледж мастацтваў і кінэматаграфіі зьняў паказ на відэайстужку, а таксама ўзяў інтэрвію ў сп-ні Рамук.

Радыястанцыя Даблью-Сы-Эль-Ар перадала 23-га сьнежня калядкі розных народаў, у тым ліку й беларускія, запісаныя на істужку ў 1982 годзе.

Словы падзякі трэба выказаць таксама за нарыхтаваньне новых дэкарацыяў і ўдэкараваньне ялінкі сп-ству Люні, Антосю й Гені Беленісам, сп-ні Еўдакіі Жызьнеўскай і Ніку Жызьнеўскаму, а таксама ўсім тым, хто падтрымаў фінансава ды пазычыў рэчы на ўдэкараваньне сцэны для пастаноўкі.

Уся калядная праграма была ладжаная зь ініцыятывы Беларускага Каардынацыйнага Камітэту ў Чыкага.

Вітаўт Рамук

ВОБРАЗ ГЭБРЭЯ Ў БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Пад гэткім загалоўкам выйшла летась у ньюёркаўскім выдавецтве „Ктав" кніжка двух аўтараў пад заг. „Вобраз Гэбрэя ў савецкай літаратуры". Першая частка кнігі прысьвечаная расейскай літаратуры, другая — беларускай. Разглядаюцца творы пасьлясталінскага пэрыяду. Пра вобраз Гэбрэя ў расейскай літаратуры напісаў Якуб Блюм. Аўтарам-жа другое часткі — якая мае падзагаловак „Гэбрэйскія тэмы й пэрсанажы ў беларускіх тэкстах" (чамусьці — „тэкстах", а ня „літаратуры"!) — Вера Рыч, ведамая паэтэса й перакладчыца з славянскіх моваў. Зь 276 бачынаў кнігі на беларускую літаратуру прыпадаюць 173 бачынкі. Дасьледваньне Веры Рыч напісанае на багатым літаратурным матар'яле й грунтоўна анатаванае.

„БЕЛАРУСКАЯ ПАПКА" НА ТЭЛЕЭКРАНЕ

У сыботу 16 лютага 1985 г. на амэрыканскім тэлябачаньні тэлекампанія Сы-бі-эс (адна з трох найбольшых) паказала двугадзінны фільм „Беларуская папка" (гл. „Б-с" № 323: „Фільмуецца ‚Беларускі сакрэт' "). Паказ фільму быў папярэджаны й суправаджаўся даволі шырокай камэрцыйнай рэклямай і артыкуламі ў друку. Газэтная пісаніна, як і ў выпадку з кніжкай Лофтуса „Беларускі сакрэт", на якой фільм базаваўся, адзначалася бяскрытычным пераказам абвінавачаньняў з Лофтусавае кнігі пра, быццам-бы, выключную варожасьць Беларусаў да гэбрэйскага жыхарства ў часе гітлераўскае акупацыі Беларусі ды пра ўвоз сакрэтнымі службамі ЗША беларускіх „ваенных злачынцаў" у Амэрыку.

У міжчасе, як пра гэта было падана ў „Беларусе" № 324, выйшла кніга Лофтусавага начальніка ў Аддзеле Спэцыяльных Расьсьледваньняў Алнэа Раена пад заг. „Ціхія суседзі" — таксама пра „ваенных злачынцаў" з Усх. Эўропы, якія апынуліся ў ЗША. У Нью Ёрку 11-га сьнежня летась, у памешканьні амэрыканска-гэбрэйскай арганізацыі Лігі Супраць Паклёпаў адбылася прэсканфэрэнцыя, на якой сп. А. Раен гаварыў пра сваю кніжку. Карэспандэнт „Беларуса" задаў яму гэткае пытаньне:

„Сп. Раен, Джон Лофтус у сваёй кнізе ‚Беларускі Сакрэт', што выйшла летась (а Лофтус, як Вы ведаеце, працаваў на працягу двух гадоў у Вашым офісе; Раян: ‚Я ведаю пра гэта'.), цьвердзіць, што ён знайшоў сьляды прынамся трохсот ваенных злачынцаў зь Беларусі. У Вашай-жа кнізе Вы ня згадваеце ніводнага прозьвішча з тых, якія назваў Лофтус (Раян: ‚Правільна'.). Як трэба разумець тое, што Вы прамаўчалі гэтыя прозьвішчы?"

На гэта сп. Алэн Раен адказаў:

„Маё прамаўчаньне (прозьвішчаў) тлумачыцца тым, што я прыйшоў да высновы, што мала хто з тых, каго ён (Лофтус) назваў, або й наагул хто-небудзь зь іх, у запраўднасьці ваенны злачынец. Я думаю, што ягоная кніжка недакладная і ня бачу прычыны аспрэчваць кожную недакладна напісаную кніжку пра нацыстаўскіх ваенных злачынцаў у нашай краіне. Гэта магчыма, што Дзяржаўны Дэпартамант прывозіў Беларусаў, але нашыя вельмі грунтоўныя расьсьледваньні, уключна з тымі, якія былі праведзеныя, калі Джон (Лофтус) адыйшоў — пасьля таго, як я яму сказаў пакінуць, бо ён, на маю думку, не падыходзіў да справы грунтоўным парадкам — нашыя расьсьледваньні не паказалі блізу ніякага пацьверджаньня, што гэтыя асобы на самой рэчы бралі ўдзел у перасьледваньні нявінных людзей. Яны былі паштовымі працаўнікамі, дарожнымі камісарамі або школьнымі функцыянерамі, але, зь вельмі нявялікімі выняткамі, яны ня былі нацыстаўскімі ваеннымі злачынцамі".

Калі карэспандэнт „Беларуса" паінфармаваў Раена, што кінакарпарацыя Юнівэрсал Студ'ёс рыхтуе фільм паводля Лофтусавае кніжкі, дык Раен толькі кінуў рэпліку „Што я магу сказаць на гэта?" І ў залі прэсканфэрэнцыі пракаціўся сьмех . . .

Фільм „Беларуская папка" (у здыманьні якога Лофтус быў „тэхнічным дараднікам"?!) запраўды сьмеху варты. У фільме адбываюцца чатыры забойствы. Першыя тры ахвяры маюць быць былыя ваенныя злачынцы зь Беларусі. Цікава, што адзін з гэтых „калябарантаў" і беларускіх нацыяналістаў, апынуўшыся ў Нью Ёрку, узяўся чамусьці выдаваць газэту . . . „Россия сегодня".

Хто-ж праводзіць тры таямнічыя забойствы ў фільме?.. Для шмат каго з тэлегледачоў, у тым ліку й для карэспандэнта савецкага прэсавага агенцтва ТАСС, справа гэтая засталася нявыясьненай. Выдаваная ў Менску „Сельская газета" ў нумары за 21 лютага сёлета зьмясьціла тасаўскае паведамленьне зь Нью Ёрку пад заг. „ ‚Беларускае дасье' на амэрыканскіх тэлеэкранах". Вось як пераказаны там зьмест фільму „Беларуская папка":

„. . . У Нью Ёрку нашых дзён адно за адным адбываюцца колькі таямнічых забойстваў. Інспэктар гарадзкое паліцыі, які расьсьледуе гэтыя злачынствы, устанаўляе, што ў іх замяшаныя (устанавливает причастность к ним) выхадцы зь Беларусі, якія апынуліся па Другой

(Заканчэньне на 6-й б.)

З ЖЫЦЦЯ У КЛІУЛЕНЬДЗЕ

СЬВЯТА КАЛЯДАЎ

Парафія Жыровіцкае Божае Маці ў Кліўленьдзе больш урачыста адзначыла сьвята Калядаў 1984 году, якое складалася з трох імпрэзаў: ялінкі для дзяцей, куцьці й абеду на Калядзь. стравамі куцьці ў ліку 11. Настаяцель а. М. Страпко паблаславіў куцьцю, а хор з прысутнымі (звыш 50) прасьпявалі трапар Раства Хрыстовага. Пачалася куцьця. У канцы вячэры сп. Міхась Белямук прачы-

Зь Дзедам Марозам каля ялінкі

У нядзелю 6 студзеня 1985 г., напярэдадні Калядаў па сьв. Літургії, у царкоўнай залі адбылася ялінка для дзяцей. На сцэне была пастаўленая прыгожая ялінка з падарункамі каля ле, дзеці стаялі навокала яе з зоркаю, а заля была запоўнена прыхаджанамі. Праграму ялінкі адчыніў настаяцель а. М. Страпко, а царкоўны хор пад акампанімэнт Олі Мак Дэрмант (Дубаневіч) прасьпяваў трапар Раства Хрыстовага й чатыры беларускія калядкі. Наступна зьявіўся Дзед Мароз (Толік Лук'янчык) з падарункамі, якога ўсе так урачыста спатkалі. Прывітаўшы дзяцей і прысутных, Дзед Мароз папытаў крыху зь дзяцьмі, а ў канцы папрасіў іх засьпяваць калядку. Дзеці засьпявалі амэрыканскую „Джынгал Бэл", а тады разам з старэйшымі калядку „Ціхая ноч" у дзьвюх мовах. Шчодры Дзед Мароз узнагарадзіў усіх дзяцей падарункамі ад парафіі й бацькоў, а ў канцы не памінуў і ўручыў падарункі некаторым сябром парафіяльнае рады ды парафіянам, што так шчыра працавалі на працягу году. Праграма прайшла весела й закончылася супольным абедам.

**

У нядзелю ўвечары, па адслужэньні вялікага павячэр'я й ранішняй, у царкоўнай залі была наладжана супольная куцьця. Каля сцэны стаяў стол накрыты сенам, з запаленымі сьвечкамі й расстаўленымі таў зьместоўны й цікавы рэфэрат аб традыцыях куцьці на Беларусі: аб традыцыях куцьці, стравах і іхным значаньні, парадку абслугі, звычаях пасьля вячэры, гэткіх як калядоўшчыкі, ворнішчы. Прысутныя зь цікавасьцю выслухалі рэфэрат і сваю падзяку выказалі вялікімі воплескамі. У канцы вячэры а. М. Страпко падзякаваў усім за ўдзел і падтрыманьне нашае традыцыі з Бацькаўшчыны ды адначасна падзякаваў сп-тву Олі й Андрэю Стрэчаням, сп-ні Валі Яцкевіч за так добрае й традыцыйнае наладжаньне куцьці. Вячэра закончылася сьпяваньнем калядак.

**

У панядзелак 7 студзеня Калядная Літургія была апраўлена даволі ўрачыста. Было шмат вернікаў, бо не пайшлі на працу ў гэты дзень, а хор у поўным складзе прыгожа выканаў сьвяточныя напевы. У канцы службы настаяцель а. М. Страпко сказаў добрую казань на тэму сьвята й прачытаў каляднае пасланьне Першага Гіерарха БАПЦ Архіеп. Мікалая. Затым усе зышліся ў залю, дзе адбыўся супольны багаты абед, які трываў амаль да самага вечара, а царкоўны хор прасьпяваў ўсе беларускія калядкі.

Беларуская грамада ў Кліўленьдзе вельмі ўрачыста й традыцыйна правяла сёлета сьвята Калядаў, духова спалучыўшыся гэтым са сваёй Бацькаўшчынай-Беларусяй.

К. П.

ПРЫНЯЦЬЦЕ ЦАРКОЎНАМУ ХОРУ

Кліўлендзкі царкоўны хор з настаяцелям а. Міхасём Страпком

Як ужо ўвайшло ў традыцыю, парафія Жыровіцкае Божае Маці ў Кліўленьдзе штагоду ладзіць прыняцьце царкоўнаму хору. Гэта адзін сьціплы спосаб падзякі харыстам і ўшанаваньня іх за іхную вялікую й ахвярную працу, за сьпеў, што ўзбагачае царкоўныя службы на працягу году. Імпрэза гэтая звычайна ладзіцца па калядных сьвятах, на яе запрашаюцца харысты, іхныя мужыкі ці жонкі, а таксама ўшаноўваецца царкоўны прычт, прыслужнікі й чытальнікі. Сёлетняе прыняцьце ў форме абеду адбылося 3-га лютага адразу па багаслужбе ў царкоўнай залі, на якое, апрача харыстаў, былі запрошаныя прысутныя парафіяне.

Урачыстасьць адчыніў настаяцель а. Міхась Страпко малітваю й згадкаю пра ўсіх дырыгентаў і харыстаў, што адышлі на вечны супачынак. Сп. Сяргей Карніловіч, старшыня парафіяльнае рады, ад імя парафіі выказаў шчырую падзяку харыстам за вялікую й ахвярную працу на працягу году, пажадаў ім добрага здароўя і ўдачаў у жыцьці. Падзякаваў ён таксама сп-ням Еве Яраховіч і Валі Яцэвіч за добрае наладжаньне абеду.

Наступна прамаўляў а. М. Страпко. Ён моцна падкрэсьліў вялікае значаньне хору ў праваслаўных службах і сказаў, што яму, як настаяцелю, а таксама вернікам было вельмі прыемна чуць прыгожыя напевы ў часе багаслужбаў.

Затым выступіў кіраўнік хору Кастусь Калоша. Напачатку ён паінфармаваў пра цяперашні стан хору, у якім налічваецца 20 асобаў пераважна жанчын, а таму сказаў Калоша патрабуецца больш мужчынскіх галасоў. Наведваньне сьпеўкаў на працягу 1984 году ў агульным было добрае й рэгулярнае. У праграме сёлета прадбачыцца вывучэньне шмат новых напеваў, таму часта будуць адбывацца сьпеўкі. Апрача ўдзелу ў рэлігійным жыцьці, усе харысткі належаць да сьвецкага жаночага хору „Васілёк", які адыгрывае вялікую ролю ў грамадзкім жыцьці беларускае калёніі ў Кліўленьдзе. Прамоўца падзякаваў настаяцелю за добрае супрацоўніцтва ў часе службаў, харыстам за ўвагу і наведваньне сьпеваў, ды парафіяльнай радзе за ўшанаваньне харыстаў.

Ад харыстаў выступіла сп-ня Тацяна Кананчук, якая падзякавала парафіяльнай радзе за прыняцьце, а таксама кіраўніку хору за супрацоўніцтва, уручыўшы яму падарунак ад харыстаў.

К. П.

СПАТКАНЬНЕ НОВАГА ГОДУ

Камітэт грамадзкага цэнтру „Полацак" наладзіў спатканьне Новага Году, якое адбылося ў панядзелак 31 сьнежня 1984 г. ў залі Полацку. Імпрэза пачалася вячэрай за супольнымі сталамі, падрыхтаванай жанчынамі з рознаякіх смачных страваў і печываў, а тады пайшлі танцы пад аркестру. Хоць надвор'е было надта дрэннае, бо цэлы вечар ішоў вялікі дождж, аднак сабралася даволі ўдзельнікаў. Прысутныя весела спаткалі Новы Год, жадаючы адныя адным добрага здароўя, дабрабыту, удачаў у сямейным жыцьці ды посьпехаў у грамадзкай працы. У часе перапынкаў аркестры ўсе разам сьпявалі беларускія народныя песьні, вечарына прайшла ў вясёлай сяброўскай атмасфэры да 2-й гадзіны раніцы.

К. П.

ПАРАФІЯЛЬНЫ СХОД

17 лютага сёлета адбыўся справаздачна-перавыбарны сход парафіі Жыровіцкае Божае Маці ў Кліўленьдзе. Сход адчыніў уступаючы старшыня С. Карніловіч, а настаяцель а. Міхась Страпко сказаў малітву. У прэзыдыюм сходу былі выбраныя Я. Раковіч за старшыню й К. Калоша за сакратара.

У сваёй справаздачы зь дзейнасьці парафіяльнае рады за 1984 год сп. С. Карніловіч сказаў, што сябры рады працавалі добра й актыўна. Асноўнай дзейнасьцю было ладжаньне шматлікіх імпрэзаў у царкоўнай залі, пікнікаў у Грамадзкім Цэнтры „Полацак". Рада ладзіла дзень праваслаўя, правяла рамонт у доме, цесна супрацоўнічала з парафіямі БАПЦ у Амэрыцы й Канадзе, асабліва з Дэтройтам, а таксама вяла цеснае супрацоўніцтва з Кансысторыяй БАПЦ. Сябры парафіяльнае рады ўзялі актыўны ўдзел у III-м Саборы БАПЦ у Гайленд Парку ды 16-ай Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі ў Кліўленьдзе.

Фінансавую справаздачу касы прачытала скарбнік Оля Кабяка, якая зазначыла, што нармальна ў касе быў-бы прыбытковы стан, але ў сувязі з судовымі выдаткамі атрымаўся дэфіцыт. Фінансавую справаздачу рэвізійнае камісіі прачытала Лёля Міхальчык, якая сьцьвердзіла, што касавая кніга вялася добра, а скарбнік Оля Кабяка выканала добра сваю функцыю. Уступаючай радзе прызналі абсалюторыюм з падзякай.

У новую раду былі выбраныя: Сяргей Карніловіч — старшыня, Андрэй Стрэчань — заступнік, Іра Каляда-Сьмірнова — сакратар, Оля Кабяка — скарбнік ды сябры: Валя Ягаўдзік, Эва Яраховіч і Валя Яцэвіч.

У рэвізійную камісію ўвайшлі: Астап Яраховіч, Анатоль Лук'янчык і Янка Ханенка. На царкоўнага старасту абралі Адама Пракаповіча.

Быў прыняты бюджэт парафіі на 1985 год у суме 15.000 даляраў. Сход, што прайшоў добра й у вялікаю прысутнасьцю, закончыўся малітвай.

К. П.

КОШТ КЛІШАЎ У „БЕЛАРУСЕ"

Клішы для гэтага нумару „Беларуса" каштавалі каля двухсот даляраў, у сярэднім 20 дал. за клішу. Просім памятаць пра гэта тых, хто прысылае для зьмяшчэньня фатаграфіі. Добра мець ілюстраваную газэту, але гэта каштуе грошы. Калі ласка, прысылайце адпаведныя сумы на пакрыцьцё кошту клішаў.

З ЖЫЦЬЦЯ У ДЭТРОЙЦЕ

НАВЕДВАЛЬНІКІ ЗБЛІЗКУ Й ЗДАЛЁК

Хоць Дэтройт — не вялікі прыцягальны пункт для падарожнікаў, беларускія турысты, асабліва далёкія замежныя госьці, яго не абмінаюць, памятаючы пра наш тут царкоўна-грамадзкі асяродак і наведваюць нас.

Якраз на пераломе году, пад канец сьнежня летась наведала нас сп-ня Зоя Смаршчок, удава нядаўна памерлага Пратаярэя а. Аўгена Смаршчка з Бэльгіі. Запрошаная зь ініцыятывы сп-тва Рагуляў у суседнім канадзкім Лёндан, гасьця пажадала спаткацца й са сваімі суродзічамі-навагрудчанамі ў Дэтройце. Зь імі яна была цесна зьвязаная яшчэ са школьных гадоў на Бацькаўшчыне, а пасьля з ваенных і паваенных часоў у Нямеччыне й Бэльгіі. Цікава ёй было таксама, падобна як і ў іншых беларускіх асяродках, пабыць на багаслужбах і супольна памаліцца ў сваёй беларускай царкве.

У парафіі Сьв. Духа ў Дэтройце службы адбываюцца што другую нядзелю, дзякуючы стараньню й дапамозе Уладыкі Мікалая ды а. Міхася з Кліўленду. Архіепіскапу Мікалаю памагае таксама абслугоўваць нашую парафію сэрбскі сьвятар, Пратаярэй Аляксандар Радэнковіч із штату Агаё.

У часе наведаньня нас дарагой гасьцёй з Бэльгіі, у нядзелю 30 сьнежня, якраз прыпала чарга служыць а. Аляксандру Радэнковічу. Літургія была адслужаная вельмі ўрачыста. Надзвычайна добра пяяў хор пад кіраўніцтвам сп-ні Тані Пляскач, сяброўкі сп-ні Зоі Смаршчок яшчэ з часоў пачатковае школы на Бацькаўшчыне. Айцец Аляксандар служыць прыгожа, з чыстым славянскім вымаўленьнем, а казань яго, хоць і пасэрбску, добра зразумелая нам, беларусам. Казані а. Аляксандра заўсёды на высокім праваслаўна-рэлігійным узроўні.

Па багаслужбе ўсе прысутныя, а сярод іх і госьці з Канады (што ехалі ў Кліўленд на сустрэчу Новага Году), разам з а. Аляксандрам, сабраліся ў гасьцінным доме сп-ні Люды Бакуновіч, каб супольна закончыць стары 1984 год.

За бяседным багатым сталом, у цёплай сяброўскай атмасфэры, абменьваліся думкамі, уражаньнямі, завязалася цікавая дыскусія на царкоўныя тэмы, у якой шмат чаго незразумелага паясьніў а. Аляксандар.

Склалася так, што нашая дарагая гасьця з Бэльгіі, пасьля наведаньня Таронта, Нью Джэрзы, Нью Ёрку й Фларыды, усьпела яшчэ раз пабыць у Дэтройце 13-га студзеня, калі Літургію ў нашай царкве служыў Першагіерарх БАПЦ Архіепіскап Мікалай. Па багаслужбе адбыўся банкет — праводзілі „стары" 84-ты год, а заадно разьвіталіся й са сп-няй Зояй Смаршчок. Шмат каму хацелася пачуць ейныя ўражаньні ад Амэрыкі, а таксама сказаць ёй колькі словаў на разьвітаньне, пажадаць шчасьлівага звароту назад у Бэльгію ды ўсяго найлепшага ў далейшым жыцьці. Гасьця ў шчырых словах выказала сваё задаваленьне з наведаньня беларускіх асяродкаў Амэрыкі, асабліва блізкіх суродзічаў у Дэтройце, заклікала да большай актыўнасьці й ахвярнасьці на царкоўна-грамадзкай ніве, бо заўважыла, што толькі сьведамыя адзінкі шчыра прысьвячаюць сябе агульнай справе. Бяседа трывала да позняга вечара з супольнымі сьпевамі, пяяньнем калядак і дэклямаваньнем матушкай Марыяй В. вершаў Ларысы Геніюш.

Юзік з Навагрудка

УДЗЕЛ У ПАРАДЗЕ

Дзень Удзячнасьці, што сьвяткуецца ў Амэрыцы ў канцы лістапада, шмат дзе адзначаецца вялікімі калярытнымі парадамі, якія перадаюцца на тэлебачаньні. Летась у Дэтройце адбыўся найбольш удалы гэткі парад. Гэтым разам у парадзе ўзялі ўдзел этнічныя групы ў сваіх нацыянальных строях. Беларусы-дэтройтаўцы таксама не засталіся

Удзельнікі параду (зьлева): сп-чна Ната Бакуновіч, др. Язэп Сажыч і сп-ня Людміла Бакуновіч.

збоку, а ўпрыгожылі парад сваімі нацыянальнымі касьцюмамі й плякатамі. Паводля ацэнак прэсы, каля мільёна тысячаў людзей глядзелі парад на вуліцах гораду ды колькі мільёнаў — на тэлебачаньні.

Ю.

БІБЛІЯГРАФІЯ КУПАЛЫ, КОЛАСА

Кніжка „ЯНКА КУПАЛА й ЯКУБ КОЛАС: БІБЛІЯГРАФІЯ" знаходзіцца ў друку й выйдзе ўлетку сёлета. Упярыдшыню сабраныя ў адзін бібліяграфічны даведнік аналізы й ацэны творчасьці Янкі Купалы й Якуба Коласа як **беларускіх нацыянальных бардаў**. Кніжка будзе мець панад 300 бачынаў друку ды падаваць у храналягічным парадку (1908-1984 гг.) каля 2500 артыкулаў, зацемак, кніжак ды іншых друкаваных матар'ялаў і дакумэнтаў.

Укладальнікі бібліяграфіі Вітаўт Кіпель і Зора Кіпель, карыстаючыся рэсурсамі аднае з больших бібліятэкаў сьвету — Нью-Ёркскае Публічнае Бібліятэкі, прааналізавалі беларускамоўныя друкі Нямеччыны, Францыі, Бэльгіі, Аўстрыі, Паўночнае і Паўднёвае Амэрыкі, Аўстраліі ды таксама беларускія друкі былое Польшчы, Латвіі й Літвы. Упершыню ахопленыя гэтай бібліяграфіяй матар'ялы аб Я. Купалу й Я. Коласу ў мовах заходніх, а таксама пераклады іхных твораў у заходнеўрапейскія мовы ды мовы славянскія, зробленыя й выдрукаваныя на Захадзе. У кнізе даюцца таксама весткі аб рукапісах паэтаў ды адлюстраваньне іхнага жыцьця й творчасьці ў мастацтве й музыцы беларускімі мастакамі й кампазытарамі на Захадзе. Заключныя бачыны кнігі — гэта каляндар імпрэзаў і падзеяў, зьвязаных з паэтамі ці прысьвечаных ім у дзейнасьці беларускае эміграцыі.

Як зазначана ўва ўступе да кнігі ў ангельскай і беларускай мовах, мэта гэтае працы — ахапіць друкаваныя й не друкаваныя матар'ялы аб Янку Купалу й Якубу Коласу, якія далося ня было ўлічаныя.

Бібліяграфія „Янка Купала й Якуб Колас на Захадзе" — выдатная крыніца для вывучэньня творчае спадчыны паэтаў, даведнік і дапаможнік у шуканьні матар'ялаў аб паэтах у беларускім нацыянальным друку й друку заходнім. Месца гэтае кнігі — у дасьледчых бібліятэках зь беларускімі калекцыямі ды ў беларускіх прыватных бібліятэках; кніга будзе таксама карыснай усім, хто цікавіцца поступам беларусаведы.

Цана на кнігу **перад выхадам — 28.50 даляра. Цана будзе вышэйшая** па выхадзе кніжкі з друку.

Чэкі й замаўленьні слаць на адрас:

Byelorussian Institute of Arts & Sci.
230 Springfield Avenue
Rutherford, N. J. 07070, USA.

КАМП'ЮТАР І КНІГА

(Заканчэньне з 2-й б.)

П.: Якія гэта кнігі? Пра што яны?

А.: Гэта будзе ў асноўным даведніцкая літаратура пра Беларусь: энцыклапэдычныя выданьні, бібліяграфіі, слоўнікі, творы клясыкаў, шматтомавыя выданьні беларускіх пісьменьнікаў — тое, чым наведвальнікі бібліятэкі найбольш карыстаюцца.

Працэс каталягізацыі адбываецца, нажаль, куды павольней як гэта хацелася-б. На чарзе ляжаць тысячы незакаталягаваных публікацыяў, бязумоўна, ня толькі беларускіх, і некаторым зь іх давядзецца ляжаць яшчэ год ці два, пакуль яны будуць закаталягаваныя, пакуль інфармацыя пра іх будзе запраўлёная ў камп'ютар. Але затое інфармацыя, якую камп'ютар ужо мае, вельмі аблягчае бібліятэкару й чытачу карыстацца бібліятэчным багацьцем.

ІВАН ХРУЦКІ

(1810-1885)

Іван Хруцкі. Аўтапартрэт.

Да нядаўнага параўнальна часу гісторыя вывучэньня мастацтва дарэвалюцыйнай Беларусі была найменш вывучанай галіной беларускага мастацтвазнаўства, лепшыя дасягненьні беларускіх мастакоў або ігнараваліся, або трактаваліся толькі як дасягненьні нацыянальнай культуры нашых суседзяў. А гэта, у сваю чаргу, паслужыла прычынай усялякіх няўбыліцаў пра нібыта нядаўнае ўзьнікненьне беларускага нацыянальнага мастацтва..

Гэткі стан у беларускай мастацтвазнаўчай навуцы трываў даволі доўга. Пра мастацтва дарэвалюцыйнага пэрыяду не гаварылася амаль нічога. Вялікую шкоду вывучэньню культурнай спадчыны беларускага народу нанесьлі мастацтвазнаўцы-вульгарызатары сталінскага пэрыяду, якія сьвядома замоўчвалі дасягненьні беларускага выяўленчага мастацтва дарэвалюцыйнай эпохі. Гэтак, напрыклад, у 1932 г. мастацтвавед Касьцялянскі ў сваёй працы „Изобразительное искусство" пісаў: „Да рэвалюцыі ў Беларусі было арганізавана 2-3 выпадковыя мастацкія выстаўкі, на якіх дамінуючымі працамі былі паўалеаграфічныя „віды" і партрэты розных князёў і магнатаў. Гэтыя выстаўкі з мастацкага ледзішча сталі вельмі нізка і дагаджалі густам толькі памешчыцкіх і буржуазна-мяшчанскіх клясаў".

Справу вывучэньня творчасьці мастакоў Беларусі дарэвалюцыйнага пэрыяду, асабліва XIX — пачатку XX стагодзьдзяў, у значнай ступені тармазіла і скоўвала вульгарна-сацыялягічная тэорыя, паводле якое шмат якія прадстаўнікі мастацтва — выхадцы з шляхоцкага асяродзьдзя — абвяшчаліся прадстаўнікамі рэакцыйнай буржуазнай культуры. Іхная творчая спадчына, як правіла, не вывучалася. Засновальнікамі беларускага выяўленчага мастацтва абвяшчаліся мастакі канца XIX — пачатку XX стагодзьдзя Пэн, Кругер і Альперовіч. Іншыя-ж, як, прыкладам, Іван Хруцкі заліча́ліся хутчэй да нацыянальнай культуры Расейцаў, хоць і казалася, што Хруцкі быў беларускага паходжаньня.

Іван Хруцкі нарадзіўся ў 1810 г. ў сям'і вуніяцкага сьвятара ў мястэчку Улла Лепельскага павету Віцебскай губэрні. Пазьней у моцы жыцьцёвых абставінаў, сям'я перабралася ў вёску Захарэнічы недалёка ад Полацку.

Пачатковую мастацкую адукацыю Хруцкі атрымаў у Полацкім ліцэі,дзе пасьля ліквідацыі ў 1820 г. езуіцкай акадэміі яшчэ захаваліся традыцыі школы Габрыэля Грубэра. Пасьля вучыўся ў Пецярбурскай Акадэміі Мастацтваў, якую закончыў у 1836 годзе. У 1839 г. за нацюрморт „Кветкі і агародніна" Іван Хруцкі атрымаў званьне акадэміка.

На пачатку 1840-х гадоў мастак жыве ў сябе на радзіме ў маёнтку Захарэнічы, дзе стварае шмат нацюрмортаў, малюнкаў на бытавыя тэмы, пэйзажоў і партрэтаў. Тут ён стаецца модным жывапісцам. Яго запрашаюць да сябе менскі Епіскап Антон і аршанскі Епіскап Васіль, партрэты якіх ён малюе.

У сярэдзіне 40-х гадоў Хруцкі стварае выдатны „Партрэт жонкі зь дзецьмі", у якім кідаюцца ў вочы натуральнасьць і прастата кампазыцыі, натхнёнасьць. Кожнаму пэрсанажу мастак прыдае акрэсьлены сэнс. Каларыт карціны, у адрозьненьне ад ранейшых яго́ных твораў, больш жыцьцярадасны і аптымістычны. Гэтаму ў шмат чым спрыяе тая акалічнасьць, што група намаляваная на фоне сельскага пэйзажу, у якім ня цяжка распазнаць мясца паблізу Захарэнічаў.

У канцы 40-х гадоў, жывучы ў Захарэнічах, Іван Хруцкі малюе партрэты жонкі Лепельскага прадвадыра шляхты Грабніцкага, старасты Няміровіча, пісьменьніка Пляніда Янкоўскага ды іншых. У гэтых творах заўважаецца далейшы рост Хруцкага—партрэтыста. Мастак не ідэалізуе сваю мадэль, малюе яе проста, „як у жыцьці", асабліва падкрэсьліваючы пры гэтым этнаграфічныя рысы.

З Захарэнічаў Іван Хруцкі выяжджаў часта ў Вільню да сваіх сяброў — ведамых культурных дзеячоў Паўночна-Заходняга Краю, як тады званся Беларусь, Ромэраў. Тут ён малюе партрэт Сэвэрына Ромэра, пра які Леанід Дробаў у сваёй працы „Жывапіс Беларусі XIX-пачатку XX стагодзьдзя" (Менск, 1974) піша: „Асабліва цікавы паводле сваіх жывапісных якасьцяў партрэт Сэвэрына Ромэра, намаляваны на зусім белым фоне, у тры чвэрці. Гэты прыём сьветчыць аб адыходзе Хруцкага ад канонаў, устаноўленых у партрэтным жывапісе. У партрэце вытрыманы танальныя адносіны. Псыхалягічная характарыстыка вельмі выразная".

У сярэдзіне 1850-х гадоў Іван Хруцкі жыў пэўны час у маёнтку Мітрапаліта Язэпа Сямашкі каля Вільні. Тут ён стварыў шэраг інтэр'ераў, сярод якіх асабліва цікавыя работы „Мітрапаліт Язэп у сваім кабінэце", „У майстэрні мастака" і „У пакоях". Тут-жа ён намаляваў і партрэт Мітрапаліта Сямашкі, у якім, як адзначае Леанід Дробаў, „мастак-рэаліст не хаваў свае антыпатыі да гэтага чалавека", які, як ведама, быў ліквідатарам царкоўнае вуніі ў Беларусі.

Таксама ў 50-х гадох Іван Хруцкі намаляваў і ведамы „Партрэт сына". Партрэт гэты сьветчыць асабліва яскрава пра сымпатыі мастака да свайго беларускага народу. Хлопчык апранены ў простую сялянскую вопратку, у руках у яго кашолка з гронкамі вінаграду.

Найбольш шырокую вядомасьць Іван Хруцкі атрымаў аднак як майстар нацюрморта. У гэтым жанры ў беларускім мастацтве першай паловы XIX стагодзьдзя ня было яму роўных. Акадэмічная эстэтыка асновы прыгажосьці бачыла ў ідэалізацыі, у наданьні высокароднасьці маляваным рэчам. Заслуга Івана Хруцкага ў тым, што ён умеў знайсьці прыгажосьць у самой прыродзе і перадаць яе роальна. Пра гэта пераканальна сьветчыць „Нацюрморт з кветкамі" (1839 г.), поўны непаўторнай чароўнасьці і прывабнасьці. Пры дапамозе ўмелага кампазыцыйнага размяшчэньня, мастак стварыў пяшчотную і аднычасова гучную колерную мэлёдыю. У кожнай рэчы, якую ён маляваў, Іван Хруцкі імкнуўся выявіць ейную структуру, паказаць фактуру, найбольш дакладна перадаць форму.

Як цьвердзіць Міхаіл Кацар у сваёй кнізе „Выяўленчае мастацтва Беларусі дакастрычніцкага пэрыяду" (Менск, 1969): „У адрозьненьне ад мастакоў клясыцыстычнага кірунку Хруцкі ня мог дапусьціць і думкі, каб адыйсьці ад прыроды, стаць на шлях прыхарошваньня. У гэтым была перавага дэмакратычнай эстэтыкі, якая ставіла прыгажосьць прыроды вышэй за прыгажосьць мастацтва, якая лічыла здрадай прыродзе усялякую ідэалізацыю".

Іван Хруцкі стварыў вялікую колькасьць нацюрмортаў, але ніводзін зь іх не паўтараецца. Паводле сваіх калярыстычных якасьцяў і кампазыцыйнай пабудовы кожны зь іх непаўторны, хоць назовы шмат якіх з нацюрмортаў паўтараюцца.

Івану Хруцкаму належаць таксама абразы на бытавыя тэмы ды шмат пэйзажоў. Аднак аўтарства некаторых зь іх устанавіць цяжка, бо пэйзажамі займаліся і яго́ныя браты — Андрэй Хруцкі і Астап Хруцкі, якія таксама закончылі Пецярбурскую Акадэмію Мастацтваў.

Усю творчасьць Івана Хруцкага падрабязна прааналізаваць цяжка, таму што яго́ных працаў захавалася вельмі мала.

З твораў-жа, што захаваліся, 23 работы экспануюцца ў Дзяржаўным Мастацкім Музэі БССР. Усе яны даюць добрае ўяўленьне аб творчасьці мастака. Некаторыя партрэты знаходзяцца цяпер у Нацыянальным Музэі ў Варшаве. Асноўная-ж маса твораў Івана Хруцкага захоўваецца ў Дзяржаўнай Траццякоўскай Галерэі ў Маскве і ў Рускім Музэі ў Ленінградзе.

Памёр Іван Хруцкі сто год таму, 13-га студзеня 1885 г. ў сваім бедным маёнтку Захарэнічы. Пахаваны на мясцовым могільніку. Уклад, які зрабіў Іван Хруцкі ў разьвіцьцё беларускага выяўленчага мастацтва першай палавіны XIX стагодзьдзя вялізарны й неацэнены. Яго́нае імя можна назваць сярод імёнаў найбольш выдатных дзеячоў беларускае культуры.

Язэп Барэйка

НА 80-Я УГОДКІ

(Заканчэньне з 3-й б.)

школы. Школа беларускае мовы — гэта школа даўгалетняга майго жыцьця. Першым і найлепшым прафэсарам гэтае мовы была мая добрая Маці, спадарыня Юстына Пятроўская. Пасьля яе ішлі прафэсары: Астроўскі са сваім „Правапісам беларускае мовы" і Тарашкевіч зь „Беларускаю Граматыкаю" і г. д., і г. д.

Калі ўжо зайшоў я з мовамі і вучыцелямі гэтак далёка, ня можна тады абыйсьці моўчкі і маіх райцаўкрытыкаў, якім, і гэта заўсёды праўдзіва, я шмат што ў сваёй працы заўдзячваю. Адны зь іх напачатку зусім адступіліся ад мяне. І гэтым яны мяне навучылі простай рэчаіснасьці: у сваёй дзейнасьці адказным за вынік, усё роўна які ён будзе, зьяўляюся я адзін, і толькі я. Ня трэба глядзець на гэта як на рыторыку, не. Гэта праўда: з гэтае пары трэба было да кажнае дробязі адносіцца з пачуцьцём адказнасьці, на кажную дэталь трэба было зьвяртаць ўвагу . . . Усё гэта рабіла чалавека здысцыплінаваным, паважным у працы і прафэсіянальным.

Я пайду тут крышку далей і (вылучна між намі) скажу, што, каб ня было крытыкаў, ня прыйшлось-бы да быцьця ў трох выданьнях „Клясычны Грэцка-Беларускі Слоўнік". Так, На гэтым месцы я ня толькі ўспамінаю іх, але й падзяку сваю ім выказваю.

Ян Пятроўскі

СЬВ. † ПАМ. ЛЁРД ГАРЛЕК

У выніку аўтамабільнае аварыі памёр 26 студзеня сёлета ў 66-гадовым веку лёрд Гарлек, былы пасол Вялікабрытаніі ў ЗША, кансэрватыўны член Брытанскага Парляманту, шчыры прыяцель Беларусаў у Вялікабрытаніі, шматгадовы сябра Англа-Беларускага Таварыства, старшыня гэтага Таварыства ад часу яго́нага заснаваньня ў 1954 г. аж па 1973 год.

Беларусы памятаюць, як у 1956 г. лёрд Гарлек — Давід Ормсбі Гор, які быў тады членам Палаты Абшчынаў Брытанскага Парляманту — спрычыніўся да наладжаньня прыняцьця ў Парляманьце для Старшыні Рады БНР Міколы Абрамчыка. Гэта была гістарычная падзея, дзень той стаўся незабыўным, і Беларусы захавалі найглыбейшае пачуцьцё ўдзячнасьці гэтаму высакароднаму чалавеку.

З прычыны сьмерці лёрда Гарлека старшыня Згуртаваньня Беларусаў у Вялікабрытаніі сп. Янка Міхалюк выслаў лэдзі Гарлек спачувальны ліст ад імя сяброў Згуртаваньня.

А. З.

БЯЗРЫБ'Е РЭЧАК

(З артыкулу Аляксандра Градзюшкі: Як жывеш-пажываеш, рэчанька мая? — „Советская Белоруссия", 5 студзеня 1985 г.)

Колькі было рыбы! Усякае! Вадзіліся нават самы. Куды ўсё гэта падзелася? Прасядзіш цяпер цэлы дзень на беразе з вудачкай і — нікага ўлову. Хіба што зловіш кату на сьнеданьне. (. . .)

Хто можа вытлумачыць, што сталася з ракой майго маленства Андроўкай, чаму зьнікла балота? Жыхары аршанскіх вёсак Веравойша, Забалоцьце, Васькаўшчына, Харобрава, Зайцава не дадуць вам дакладных адказаў на гэтыя пытаньні.

Моладзь вінаваціць за ўсё мэліяратараў: маўляў, то там то тут прайшліся яны ўздоўж рэчкі — і вада адыйшла. Старыя ківаюць на надвор'е: і зімы цяпер ня тыя, і лета ня тое. Людзі сярэдняга веку не пагаджаюцца з высновамі. Магчыма, кажуць яны, горад вінаваты — вычэрпваюцца падземныя запасы вады, усякаюць у зямлю рачныя.

Паспрабуй разьбярыся, хто мае рацыю, а хто — не. (. . .)

Штагоду ў рэкі рэспублікі сьцякаецца 40 тысячаў розных забруджвальных рэчываў, у тым ліку 24 тыс. тонаў — арганічнага паходжаньня. Назавем „пастачальнікаў". Гэта прадпрыёмствы Мінхарчпрому БССР, Мінмясамалпрому, Мінпладаагародніннагасу (Міністэрства пладаагародніннай гаспадаркі — рэд. „Б-са"), Мінсельгасу, Белкаапсаюзу. Сярод гэтаў найбольшы „уклад" у забруджваньне ведаёмаў уносяць Глыбокае, Стоўбцы, Нясьвіж, Чэрвень, Маларыта, Пружаны, Шчучын, Ашмяна, Талочын, Лепель. Сто прадпрыёмстваў і ведамстваў пералічаных вышэй міністэрстваў штагоду спушчаюць у малыя рэчкі 30 мілёнаў кубамэтраў неачышчаных і замала ачышчаных вадаў — больш за 20% агульнага абыйма забруджаных стокаў, сьціданых у вадаёмы рэспублікі.

СЬВ. † ПАМ. МІХАСЬ ВЕРАБЕЙ

25-га студзеня сёлета адыйшоў у вечнасьць на Лонг Айленьдзе, штат Нью Ёрк у ЗША, сьв. пам. Міхась Верабей.

Нарадзіўся Міхась Верабей у вёсцы Іванкавічы 7 студзеня 1901 году. У малым веку страціў бацьку, жыў толькі з маці.

У часе службы ў польскім войску быў на падахвіцэрскай школе, але ад вайсковае кар'еры адмовіўся, бо не захацеў пераходзіць з праваслаўя на каталіцызм. Адбыўшы службу ў войску, працаваў на гаспадарцы, якую застаў запушчанай, бо працавала толькі жонка. Сваймі рукамі й стараньнем паставіў гаспадарку на добрую аснову.

Калі ў верасьні 1939 г. Заходняя Беларусь была далучаная да БССР, трапіў у катэгорыю „кулакоў", бо адмовіўся ісьці ў калгас. Быў на сьпісе на вываз у Сібір, але вывазу перашкодзіла нямецка-савецкая вайна.

Дзеля пераследу з боку савецкіх партызанаў, у 1942 г. пакінуў гаспадарку ды перабраўся жыць у горад. У 1944 г. выехаў зь сям'ёй на сваёй фурманцы ў Усходнюю Прусію. Пахаваўшы там 16-гадовую дачку, узімку таго-ж году паехаў далей у Нямеччыну, прыбыў у Ольдэнбургскую акругу.

Па вайне жыў у беларускім лягеры „АБЦ" у Ватэнштэце, дзе працаваў рамізьнікам, возячы на сваёй фурманцы людзей да і ад чыгункі. У 1951 г., прадаўшы каня й воз нямецкаму фармэру, выехаў зь сям'ёй у Амэрыку. Пасяліўся ў штаце Нью Ёрк спачатку на фарме каля гор. Кінгстану, а адтуль па двух гадох перабраўся на Лонг Айлэнд. Тут спачатку працаваў у парніку кветак, крыху ў рэстаране, а пасьля — на фабрыцы вырабу алюміневых вакон і дзьвярэй. На пэнсію выйшаў у 1966 годзе.

Сьв. пам. Міхась Верабей і ўся яго́ная сям'я ад часу купілі царкоўнага будынку БАПЦ у Брукліне (401 Атлянтык Авэню) былі сталым прыхаджанінам, любіў Архіепіскапа Васіля, вельмі цікавіўся царкоўнымі справамі, і, калі ў БАПЦ пасталі разыходжаньні, ніяк ня мог пагадзіцца з тым, што спрэчкі былі перададзеныя на разгляд у сьвецкі суд.

Пакінуў Нябожчык у вялікім смутку жонку Аляксандру, сына Кастуся зь нявесткай Марыяй, а таксама сына й нявестку на Беларусі, чатырох унукаў і пяцёх праўнукаў.

Пахаваны сьв. пам. Міхась Верабей на беларускім праваслаўным могільніку ў Іст Брансьвіку ў штаце Нью Джэрзы.

Няхай яму будзе вечная памяць.

„БЕЛАРУСКАЯ ПАПКА"

(Заканчэньне з 4-й б.)

сусьветнай вайне ў Злучаных Штатах".

Болван смотрел на экран! . . „Прычастнасць" да гэтых забойстваў, як гэта паказана ў канцы фільму, мае бацька дзяўчыны, Пітэр Барак, Гэбрэй, былы вязень нямецкіх канцлягераў, які ўвесь час недзе таямніча зьнікае (з мэтай, фактычна, правесьці помсту забойствам „калябарантаў") і якому ў канцы (сцэна ў судзе) выстаўляюць абвінавачаньне ў чатырох забойствах (забіў Пітэр Барак у самым канцы фільму яшчэ аднаго фашыста — Немца Буркгардта).

Словам, якая кніжка, гэткі й фільм. Лофтус напісаў, Галівуд зрабіў, а ТАСС перакруціў.

Сумна ўва ўсім гэтым, што ў працэсе зарабляньня грошай на трагедыі Другой сусьветнай вайны гістарычная праўда закопваецца ўсё глыбей і глыбей пад напластаваньнямі няхлюйнай пісаніны і безадказных выказваньняў гэткіх „экспэртаў", як Джон Лофтус, падкія на антынацыстаўскую сэнсацыю амэрыканскіх журналістаў, а таксама галодных на кавалак прапагандаванага мяса карэспандэнтаў ТАСС.

Усё гэта аніяк не памагае гістарычна мірнаму сужыцьцю й прыязным дачыненьням паміж Беларусамі й Гэбрэямі.

Янка Запруднік

НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД „БЕЛАРУСА"

ЗША

Прыслана беспасярэдня ў Рэдакцыю:

1.	К. Верабей	$ 35.00
2.	І. Каханоўская	25.00
3.	А. Кажан	25.00
4.	М. Сьнежка	25.00
5.	М. Куцэвіч	20.00
6.	В. Казлоўскі	20.00
7.	Ч. Найдзюк	20.00
8.	Бел. Каард. К-т у Чыкага	20.00
9.	В. Рамук	15.00
10.	М. Латушкін	13.00
11.	Я. Крэсла	12.00
12.	Ф. Сак	50.00

Разам: $ 275.00

Праз нашага прадстаўніка сп. Б. Даніловіча — падпіска й ахвяры:

1.	С. М.	$ 30.00
2.	М. Тулейка	25.00
3.	С. Гутырчык	25.00
4.	В. Балтрушэвіч	20.00
5.	П. Кулеш	20.00
6.	А. Дубяга	20.00
7.	А. Сільвановіч	20.00
8.	В. Стома	20.00
9.	Д Дзядовіч	20.00
10.	Т. Супрун	20.00
11.	П. Недзьвецкі	15.00
12.	А. Балкоўскі	15.00
13.	А. Занковіч	12.00
14.	М. Ігнатовіч	12.00
15.	Я. Азарка	10.00

Разам: $ 284.00

АНГЕЛЬШЧЫНА

1.	У. Карніловіч	анг. ф. 50.00
2.	М. Баяроўскі	30.00
3.	Я. Міхальчык	10.00
4.	П. Мятла	10.00

Разам анг. ф.: 100.00
У ам. дал. 113.75

КАНАДА

М. Пашкевіч	$ 45.00
М. Пашкевіч (за калядн. віт.)	10.00
К. Акула	58.96

Разам: $ 113.96

АЎСТРАЛІЯ

В. Акавіты	аўстр. д. 30.00
	ам. дал. 23.96

Усім ахвярадаўцам, падпісчыкам і прадстаўніком шчыры дзякуй!

ДА ЎСІХ ПАДПІСЧЫКАЎ У НЬЮ ДЖЭРЗЫ

Пачынаючы ад студзеня сёлета, усе падпісчыкі ў Нью Джэрзы будуць даставаць „Беларуса" ад нашага прадстаўніка сп. Б. Даніловіча ды зь ім павінны й разьлічвацца, выпісваючы чэкі на яго́нае прозьвішча:

Mr. B. Danilovich
303 Howard Street
New Brunswick, N.J. 08901